

Alternativa života mladých lidí bez domova vo Vsetíne

Monika Škodová

Bakalářská práce
2021



Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav zdravotnických věd

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Monika Škodová**
Osobní číslo: **H18026**
Studijní program: **B5350 Zdravotně sociální péče**
Studijní obor: **Zdravotně sociální pracovník**
Forma studia: **Prezenční**
Téma práce: **Alternativa života mladých lidí bez domova ve Vsetíně**

Zásady pro vypracování

Rešerše literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek v oblasti bezdomovectví.
Příprava metodiky kvalitativního výzkumu.
Formulace kritérií pro výběr participantů.
Realizace kvalitativního výzkumu technikou rozhovoru.
Zpracování, vyhodnocení a interpretace získaných dat.
Prezentace výsledků výzkumu a jejich shrnutí.

Forma zpracování bakalářské práce: **Tištěná/elektronická**
Jazyk zpracování: **Slovenština**

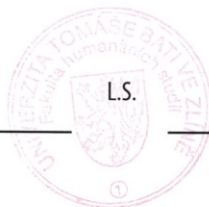
Seznam doporučené literatury:

ČERNÁ, E. *Z ulice do bytu: sociální práce v procesu reintegrace do bydlení*. Praha: Slon, 2019. 151 s. ISBN 978-80-7419-282-1.
KIDD, S., N. SLESNICK, T. FREDERICK, et al. *Mental Health and Addiction Interventions for Youth Experiencing Homelessness: Practical Strategies for Front-line Providers*. Toronto: Canadian Observatory on Homelessness Press, 2018. 334 p. ISBN 978-1-77355-015-2.
KLIMENT, P. a V. DOČEKAL. *Pohled na bezdomovství v České republice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. 122 s. ISBN 978-80-244-5007-0.
PAVELKOVÁ, J. *Bezdomovci a žebráci: společensko-ekonomicky znevýhodnění jedinci*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda, Fakulta sociálních věd, 2014. 184 s. ISBN 978-80-8105-572-0.
VÁGNEROVÁ, M., L. CSÉMY a J. MAREK. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Praha: Karolinum, 2013. 339 s. ISBN 978-80-246-2209-5.

Vedoucí bakalářské práce: **doc. RNDr. Jaroslava Pavelková, CSc.**
Ústav zdravotnických věd

Datum zadání bakalářské práce: **16. října 2020**
Termín odevzdání bakalářské práce: **14. května 2021**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan



PhDr. Pavla Kudlová, Ph.D.
ředitelka ústavu

Ve Zlíně dne 7. ledna 2021

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací

2) Vysoká škola nesvůlečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby, prostřednictvím datového a elektronického systému, kterým spravuje. Zprávu zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy

(2) *Diversioční, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odvedené uchazečem k obhajobě musí být i též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce požítovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Plati, že odvedením práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3.*

(3) *Do práva autorského také nezahrnuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo.*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (č. 35 odst. 3). Odporů-li autor takového díla udělit svolení bez svého důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení etnéžijícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užíti či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z vůlejší jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 příměněně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše. Pátem se přihlíží k výši vůlejší dosaženého školní nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalárska práca sa zaoberá problematikou mladých ľudí bez domova vo Vsetíne, príčinami ich bezdomovectva a vzniknutými následkami. Cieľom práce je predstaviť názory mladých bezdomovcov na dostupné sociálne služby, ich víziu do budúcnosti či motiváciu k reintegrácii do majoritnej spoločnosti. Teoretická časť práce vymedzuje základné pojmy, ako bezdomovectvo, príčiny a formy bezdomovectva, sociálne služby pre osoby bez domova a ich sociálne vylúčenie. Výskumná časť práce predstavuje výsledky kvalitatívneho výskumu, s využitím techniky rozhovorov s mladými klientami denného nízkoprahového centra pre osoby bez prístrešia Elim. Dôraz bol kladený na zistenie rozsahu a príčin ich sociálneho prepadu ale taktiež aj na subjektívne posudzovanie riešenia svojho nepriaznivého stavu.

Kľúčové slová: mladí ľudia bez domova, bezdomovectvo, sociálne vylúčenie, sociálne služby, nízkoprahové centrum

ABSTRACT

The work deals with the issue of young homeless people in Vsetín, the causes of their homelessness and the consequences. The aim of the work is to present the views of young homeless people on available social services, their vision for the future or motivation to reintegrate into mainstream society. The theoretical part of the thesis defines the basic concepts such as homelessness, causes and forms of homelessness, social services for the homeless and their social exclusion. The research part of the work presents the results of qualitative research, using the technique of interviews with young clients of the daily low-threshold center for homeless people Elim. Emphasis was placed on finding out the extent and cause of their social decline, but also on the subjective assessment of the solution of their unfavorable situation.

Keywords: homeless young people, homelessness, social exclusion, social services, low-threshold center

Veľmi si vážim a ďakujem za pomoc vedúcej svojej práce doc. RNDr. Jaroslave Pavelkovej, CSc., ktorá mi počas celého procesu písania práce venovala svoj čas a poskytovala oporu a cenné rady. Moja vďaka za poskytnutú pomoc tiež patrí pracovníkom denného centra Elim Vsetín.

Prehlasujem, že odovzdaná verzia bakalárskej práce a verzia elektronická nahraná do IS/STAG sú totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČASŤ	11
1 BEZDOMOVECTVO	12
1.1 SOCIÁLNE VYLÚČENIE	13
1.2 TYPOLÓGIA BEZDOMOVECTVA	14
1.3 SITUÁCIA V ČESKEJ REPUBLIKE.....	15
2 BEZDOMOVECTVO MLADÝCH ĽUDÍ.....	17
2.1 OBDOBIE MLADEJ DOSPELOSTI	17
2.2 ŠPECIFIKÁ BEZDOMOVECTVA MLADÝCH ĽUDÍ.....	18
2.2.1 Príčiny bezdomovectva mladých ľudí.....	19
2.2.2 Alternatíva života na ulici	20
2.2.3 Reintegrácia.....	21
3 SOCIÁLNE SLUŽBY PRE OSOBY BEZ DOMOVA	24
3.1 TERÉNNE A NÍZKOPRAHOVÉ SOCIÁLNE SLUŽBY.....	24
3.2 POBYTOVÉ SOCIÁLNE SLUŽBY	25
3.3 SOCIÁLNE SLUŽBY V MESTE VSETÍN.....	26
II PRAKTICKÁ ČASŤ.....	29
4 METODOLÓGIA VÝSKUMU	30
4.1 METODIKA VÝSKUMU	30
4.2 VÝSKUMNÉ OTÁZKY A CIELE	30
4.3 VÝSKUMNÝ SÚBOR.....	31
4.4 CHARAKTERISTIKA PARTICIPANTOV.....	32
4.4.1 Participant Marek	32
4.4.2 Participantka Aneta	33
4.4.3 Participant Patrik.....	33
4.4.4 Participantka Lucia.....	34
4.4.5 Participant Tomáš.....	34
5 ANALÝZA DÁT.....	36
5.1 PRÍČINA.....	37
5.2 SUBJEKTÍVNE HODNOTENIE SITUÁCIE.....	39
5.3 ŽIVOT NA ULICI	40
5.3.1 Vzťahy.....	40
5.3.2 Riziko	41
5.3.3 Priebeh dňa.....	42
5.4 SOCIÁLNE SLUŽBY.....	43
5.5 MOTIVÁCIA K ZMENE A VÍZIA DO BUDÚCNA.....	45

6	DISKUSIA.....	47
	ZÁVER	51
	ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	53
	ZOZNAM POUŽITÝCH SYMBOLOV A SKRATIEK.....	58
	ZOZNAM TABULIEK	59

ÚVOD

Pojem „bezdomovec“ je opradený mnohými stereotypmi. Môže pôsobiť hanlivo a obvyklou predstavou je zarastený muž vyššieho veku, prechádzajúci sa mestom, tráviaci čas na železničnej stanici alebo spiaci na lavičke v zúboženom stave. Pravdou však je, že stratiť domov, či prespávať v neistých a nevhodných podmienkach môže ktokoľvek – starší muži, ženy s deťmi, príslušníci menšín či práve mladí ľudia. Mladí ľudia, ktorí domov možno zažili len krátko, ešte v detstve oň prišli a dostali sa do ústavných výchovných zariadení, po ktorých opustení nemali kam ísť. Môže sa jednať o mladých ľudí, ktorí domov opustili kvôli nezhodám s rodinou, či o ľudí s narušeným psychickým zdravím. V neposlednom rade to môžu byť tiež mladí ľudia patriaci k rôznym subkultúram, ktorý si bytie na ulici vybrali ako vlastnú alternatívnu cestu životom. Príčin je naozaj mnoho. Návrat späť do spoločnosti pre tieto osoby nemusí byť vždy jednoduchý. Prekážkou môže byť abúzus návykových látok, vzniknuté dlhy a exekúcie alebo záznamy z trestnej činnosti.

Výskum si kladie za úlohu zistiť viac o kľúčových momentoch v živote mladých ľudí bez domova, ako sa na ulicu dostali, čo tomu predchádzalo. Ako svoj pobyt na ulici vnímajú, aké sú ich plány do budúcnosti, či vôbec chcú zmeniť svoju aktuálnu situáciu a čo považujú za najväčšie prekážky. Záujem je tiež venovaný názorom na poskytované sociálne služby a ich dostupnosť.

Pre výskum bola zvolená kvalitatívna metóda, ktorá umožní hlbší vhlád do problematiky. Jedná sa o pološtrukturované rozhovory s mladými ľuďmi bez domova, ktorí využívajú služby a sú klientmi denného centra Elim Vsetín. Získané dáta sú analyzované prostredníctvom kódovania.

Veríme, že získané výsledky výskumu pomôžu lepšie pochopiť situáciu mladých ľudí bez domova a zmapovať objektívne aj subjektívne faktory tejto nepriaznivej sociálnej situácie. Podľa sčítania bezdomovcov v Českej republike tvoril podiel mladých ľudí bez domova vo veku 18-26 rokov až 10,0 % z celkového počtu. (Nešporová a kol., 2019) Počet ale môže byť omnoho vyšší, mladí ľudia často patria do skupiny tzv. skrytých bezdomovcov. (Marek, Strnad a Hotovcová, 2012) Je preto určite potrebné venovať tejto problematike viac pozornosti. Cesta von z tejto situácie nemusí byť pre mladých ľudí vôbec ľahká a čím viac sa o danom fenoméne dozvieme, tým kvalitnejšiu pomoc im môžeme ponúknuť a poskytnúť.

I. TEORETICKÁ ČASŤ

1 BEZDOMOVECTVO

Bezdomovectvo je problém, ktorý sa dotýka všetkých častí sveta. Zároveň nepredstavuje len závažný spoločenský problém, ale tiež ekonomický, či zdravotnícky. V Českej republike sa ako fenomén začal najviac prejavovať po roku 1989, kedy došlo k významnej zmene politického režimu, a v súvislosti s tým aj k výrazným zmenám v spoločnosti. Nie všetky osoby boli schopné na zmenu adekvátne reagovať či prispôbiť sa. Súkromné a transformované podniky už nemali povinnosť zamestnávať, často aj nadbytočne a zaniklo právo na prácu. Zánikom či transformáciou prešlo taktiež mnoho podnikových ubytovní a bola zrušená trestnosť z príživníctva. Bezdomovectvo, potenciálne alebo skryté, ktoré v predchádzajúcom režime „nemohlo existovať“, sa tak začalo objavovať ako sociálny problém. (Hradecký, Hradecká, 1996)

Aj keď sa nejedná o nový fenomén, presne vymedzená definícia pojmu „bezdomovectvo“ či „bezdomovec“ úplne neexistuje. Problémom je aj definícia samotného pojmu domov. Podľa Európskej observatórií bezdomovectva (Edgar, Meert a Doherty, 2004), je mať domov ponímané ako: mať adekvátne obydlie, či priestor, v ktorom je možné naplniť potreby danej osoby či rodiny (fyzická doména), priestor na udržiavanie sociálnych kontaktov a uchovanie súkromia (sociálna doména) a mať istotu užívania, výlučné vlastníctvo, právny nárok (právna doména). Absencia týchto domén môže byť považovaná za vymedzenie bezdomovectva.

Za rozsiahlu definíciu bezdomovectva je tiež možné považovať typológiu ETHOS (2007) ktorá popisuje niekoľko situácií, v ktorých môžeme osoby označiť ako bez domova a vylúčené z bývania (bez strechy, bez bytu, neisté bývanie, nevyhovujúce bývanie). MPSV ČR (Koncepte prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020, 2013, s. 5) sa k bezdomovectvu vyjadruje následovne: „*Bezdomovectvo ako závažná forma sociálneho vylúčenia predstavuje kontinuálny spoločenský fenomén, ktorého riešenie si vyžaduje komplexný prístup.*“ Bezdomovectvo je tiež možné vnímať ako syndróm komplexného sociálneho zlyhania jednotlivca, ktorý predstavuje neschopnosť zvládať požiadavky spoločnosti a ich prijatie. (Marek, Strnad a Hotovcová, 2012; Vágnerová, Csémy a Marek, 2013)

Je teda zrejmé, že fenomén bezdomovectva je široký a dá sa neho pozerat' z rôznych pohľadov. Buď to ako následok sociálneho zlyhania jednotlivca, ako následok politickej

situácie alebo sociálneho zabezpečenia a s tým súvisiaca bytová politika štátu. V každom prípade ide o krajnú podobu sociálneho vylúčenia.

1.1 Sociálne vylúčenie

Sociálna exklúzia predstavuje presun určitých osôb na okraj spoločnosti na základe oslabenia sociálnych väzieb. Prístup k príjmu a ostatným zdrojom je pre tieto osoby obmedzený, a tie potom nemôžu dosiahnuť životný štandard, ktorý je v danej spoločnosti považovaný za prijateľný. Sociálne vylúčenie tak úzko súvisí aj s pojmom chudoba. Chudoba je výsledkom sociálneho vylúčenia a zároveň sociálne vylúčenie ďalej jedinca v chudobe udržuje. (Kliment a Dočekal, 2016)

„Sociální vyloučení je proces, během kterého jsou jednotlivci či celé skupiny vytěšňovány na okraj společnosti a je jim ztížen či omezen přístup ke zdrojům a příležitostem, které jsou dostupné ostatním členům společnosti. Mezi tyto zdroje je řazeno především zaměstnání, bydlení, sociální ochrana, zdravotní péče a vzdělání“. (Strategie sociálního začleňování 2014 – 2020, 2014, s. 5)

Na príčinách vzniku sociálneho vylúčenia sa podieľajú vonkajšie aj vnútorné vplyvy. Ako vonkajšie vplyvy označujeme javy, ktoré vylúčené osoby nemôžu kontrolovať a nijakým spôsobom ovplyvniť, prípadne len ťažko. Jedná sa napr. o trh práce a jeho charakter, bytovú politiku, prax miestnych samospráv vo vzťahu k sociálnej oblasti, diskrimináciu osôb kvôli rase, národnosti, etnicite, sociálnemu statusu a pod. Vonkajšie vplyvy tvoria teda hlavne širšie spoločenské podmienky, v ktorých sa daná osoba nachádza.

Vnútorné príčiny naopak tvoria javy, ktoré ovplyvňujú a majú v rukách jednotlivé osoby. Zahŕňa to napríklad stratu pracovných návykov v prípade dlhodobej nezamestnanosti, neschopnosť efektívne hospodáriť s financiami a vyrovnávať finančné záväzky, orientáciu na uspokojenie aktuálnych potrieb ako následok dlhodobej frustrácie, nezaujím či nízku motiváciu k riešeniu svojej situácie a pod. Takýto typ jednania môže sociálne vylúčenie posilovať, prípadne ho rovno spôsobovať. Aj keď sa jedná o príčiny vnútorné, často môžu vzniknúť ako následok vonkajších vplyvov. (Toušek, 2007) Strata domova u týchto osôb, a následné sociálne vylúčenie, obvykle nastane kombináciou oboch faktorov.

Sociálne vylúčenie rovnako posiluje aj stigma, názory a postoje týkajúce sa bezdomovectva. V roku 2016 sa pod vedením Klimenta a Dočekala na území Českej republiky uskutočnil prieskum, ktorý prostredníctvom telefonického dotazovania zisťoval názory verejnosti na

danú cieľovú sociálnu skupinu. Pri otázke, či je za situáciu zodpovedná vláda a spoločnosť alebo osoba bez domova samotná, vyše polovica respondentov (54,0 %) videla vinu na strane samotnej osoby bez domova. V postojoch spoločnosti teda prevládali vnútorné príčiny, ktoré bezdomovectvo spôsobili. Ako prvé tri príčiny boli uvádzané užívanie drog a alkoholu, nezodpovedné správanie a lenivosť. (Kliment a Dočekal, 2016) To, ako spoločnosť osoby bez domova vníma, má potom ďalší dopad a vplyv na ich sociálne vylúčenie.

1.2 Typológia bezdomovectva

Ako jedno zo základných rozdelení môžeme uviesť rozdelenie na bezdomovectvo zjavné, bezdomovectvo skryté a potenciálne bezdomovectvo. (Hradecký, Hradecká, 1996) V prípade bezdomovectva zjavného sa jedná o osoby, ktoré už na pohľad spadajú do bezdomoveckej skupiny, prespávaním vo verejných priestoroch či vzhľadom. S osobnosťou bezdomovca sú už obvykle plne stotožnení. Sú to osoby, ktoré využívajú sociálne služby im určené a teda sami sa ako osoby bez domova identifikujú.

Skryté bezdomovectvo zahŕňa osoby, ktoré striedavo môžu pobývať v rôznych bytoch, ubytovniach, využívať byty známych, nemajú však svoj vlastný priestor a sú teda považované za osoby bez domova. Rovnako sú to osoby, ktoré nevyužívajú dané sociálne služby. V kategórii skrytého bezdomovectva sa často nachádzajú práve mladé osoby bez domova (Marek, Strnad a Hotovcová, 2012), ktoré sú cieľovou skupinou tejto práce.

Poslednú skupinu, potenciálne bezdomovectvo, tvoria osoby ktoré napr. prišli o zamestnanie, či prebývajú bez zmluvy v podnájme. Je teda možné, že nastane situácia že sa bez domova ocitnú.

Podľa typológie ETHOS (2007), môžeme bezdomovectvo rozdeliť do niekoľkých podskupín. Štyri hlavné koncepčné kategórie sú bez strechy, bez bytu, neisté bývanie a nevyhovujúce bývanie.

V kategórii **bez strechy** sa nachádzajú osoby „najviac viditeľné“, v rámci problematiky bezdomovectva. Sú to osoby prespávajúce priamo vonku, na ulici, v parkoch, v stane, prípadne osoby využívajúce nocľahárne.

Do kategórie **bez bytu** spadajú osoby v ubytovniach pre bezdomovcov (azylové domy pre ženy, pre mužov, pre ženy s deťmi, domy na pol ceste), osoby v pobytových zariadeniach pre ženy, v ubytovniach pre imigrantov, osoby pred prepustením z inštitúcie (väznice,

zdravotnícke zariadenia, zariadenia pre deti). Poslednou skupinou sú užívatelia dlhodobejšej podpory.

Kategória **neisté bývanie** zahŕňa osoby žijúce v neistých podmienkach, ako bývanie u priateľov a známych, bývanie bez právneho nároku alebo nezákonné obsadenie pozemku. Ďalej sú to osoby ohrozené vystaňovaním a osoby ohrozené domácim násilím.

Poslednú kategóriu **nevyhovujúce bývanie** tvoria osoby žijúce v provizórnych a neobvyklých stavbách ako karavan, maringotka, núdzový prístrešok, chatrč, či provizórna stavba. Sú to tiež osoby žijúce v nevhodnom bývaní, pod čím sa rozumejú neobývatel'né byty a stavby a osoby žijúce v preľudnenom byte.

1.3 Situácia v Českej republike

Nakoľko nie všetky osoby bez prístrešia využívajú sociálne služby, prípadne patria do skupiny tzv. skrytých bezdomovcov, môže byť odhad počtu takýchto osôb problematický a skreslený týmito faktormi.

V roku 2019 sa v Českej republike pod záštitou VÚPSV, v. v. i., a pod vedením Nešporovej a kolektívu uskutočnilo sčítanie osôb bez domova. Na základe tohto sčítania, ktoré sa uskutočnilo v mesiaci apríl, bol odhad celkového počtu osôb bez domova na území ČR 23 830, z čoho 2 600 osôb bolo mladších ako 18 rokov. Do sčítania boli zahrnuté osoby prebývajúce vonku a v nocľahárňach (kategória ETHOS – bez strechy), a tiež osoby v azylových domov, domoch na pol cesty, v obecných ubytovniach, väzenských a zdravotníckych zariadeniach, v ubytovacích zariadeniach pre ženy a obecných ubytovniach (kategória ETHOS – bez bytu). Osoby prespávajúce vonku či v nocľahárňach predstavovali najväčšiu časť (54,0 %).

Medzi sčítanými osobami bez domova majú výraznú prevahu muži. Tvoria až 80,0 % z počtu sčítaných osôb, ktoré prespávajú vonku, prípadne v nocľahárni. Pomer pohlaví sa mení v azylových domoch, v ktorých žije 30,0 % žien, 38,0 % mužov a 32,0 % detí.

Nakoľko cieľovou skupinou práce sú osoby prežívajúce vonku, prípadne v nocľahárňach, venovať sa budeme údajom v kategórii **bez strechy**, ktorá túto cieľovú skupinu zahŕňa.

Najviac osôb bez domova bolo sčítaných v Moravskosliezskom kraji, celkovo 3 541 osôb. Hlavné mesto Praha malo takmer rovnaký počet sčítaných osôb. Veľké mestá predstavujú možnosť anonymity, preto sú častým útočiskom osôb bez domova. Najmenej osôb bez domova bolo naopak sčítaných v Juhočeskom kraji – bez domova sa tu nachádza 774 osôb.

V nami sledovanom Zlínskom kraji, kde prebiehal výskum, bol celkový počet dospelých 1 032 a celkový počet detí 105.

Čo sa týka vekového priemeru, najstaršiu populáciu predstavoval práve Zlínsky kraj, spolu s Olomouckým – tu vekový priemer predstavoval približne 50 rokov. Najmladší vekový priemer, 45 rokov, tvorila populácia osôb bez domova v Ústeckom kraji. Najväčšiu časť osôb bez strechy na území ČR teda tvorí stredná veková kategória, vo veku od 40 do 65 rokov. Mladé osoby bez prístrešia, vo veku 18-29 rokov predstavovali 10,0 %, konkrétne 1 114 osôb. Organizácia Nádej však na základe svojich skúseností odhaduje počet osôb bez domova až na 20,0 %, z čoho tretinu predstavujú ženy (nárast oproti staršej generácii). Priemerný vek týchto osôb je 22,7 rokov a priemerná doba strávená na ulici 2,4 roka. (Marek, 2018).

Nakoľko je ale náročné sčítanie takýchto osôb, počty a odhady sú naozaj rôzne. Podľa šetrenia MSPV ČR (Vyhodnocení průzkumu řešení bezdomovectví v obcích s rozšířenou působností, 2015) bol odhad osôb bez domova vyše dvojnásobný, oproti najnovšiemu sčítaniu. Počet osôb bez domova bol vtedy odhadnutý na 65,8 tisíc a až 119 tisíc osôb bolo ohrozených stratou bývania.

2 BEZDOMOVECTVO MLADÝCH LUDÍ

Bezdomovectvo zasahuje množstvo mladých ľudí. Jedná sa o rozsiahly sociálny problém, ktorý má stúpajúcu tendenciu (Feantsa, 2013) Vo väčšine Európskych krajín predstavujú mladí ľudia vo veku 18-29 rokov od 20 do 30,0 % celkovej bezdomoveckej populácie. Feantsa vymedzuje bezdomovectvo mladých ako: „*Bezdomovectvo mladých sa objavuje tam kde je jedinec vo veku od 13 do 26 rokov bez strechy, bez domova alebo žije v neistom či neadekvátnom prostredí bez rodiča, rodinného príslušníka alebo iného zákonného zástupcu*“ Veková hranica určujúca toto obdobie sa však mení v rôznych organizáciách, či rôznych krajinách. (Feantsa, 2020) V predložennom výskume sme vymedzili vekovú hranicu od 18 do 30 rokov.

2.1 Obdobie mladej dospelosti

Mladá dospelosť môže byť v psychologickom poňatí označovaná rôznymi názvami a tiež vymedzená v rôznom vekovom období. Langmeier a Křejičirová (2006) vymedzujú obdobie mladej dospelosti ako včasnú dospelosť a to vo veku od 20 do 25-30 rokov. Jej hlavnú charakteristiku tvorí upevňovanie identity dospelého, identifikáciu s jeho rolou, upresnenie osobných cieľov. Je to tiež snaha získať nezávislosť od rodičov, nájdenie si partnera, prípadne založenie vlastnej rodiny. Zároveň v tomto období dochádza k predbežnému výberu povolania a postupnému získavaniu zodpovednosti v profesii. Za dôležité body v období mladej dospelosti je považované určiť si dlhodobé konkrétne ciele a začať žiť vlastný samostatný život. Nemenej dôležitým faktorom v tomto období života je tiež nadobudnutie ekonomickej nezávislosti.

Vágnerová (2000) pokladá za najdôležitejšie znaky dospelosti samostatnosť, relatívnu slobodu vlastného rozhodovania a správania, spojenú so zodpovednosťou vo vzťahu k druhým ľuďom a so zodpovednosťou za svoje činy a rozhodnutia. Od dospelého človeka sa očakáva istá zodpovednosť, prijatie povinností, dodržiavanie noriem. Obdobie mladej dospelosti vymedzuje vo veku 20-35 rokov.

U rôznych ľudí je samozrejme tento vývin odlišný a rôznym aspektom prisudzujú rôzne priority. V prípade mladých osôb bez domova, u ktorých dochádza k problémom zabezpečovania vôbec základných potrieb, je samozrejme náročné uvažovať o profesnej dráhe, či zakladaní vlastnej rodiny.

Na druhej strane je tu samotný prechod do dospelosti a osobná zrelosť, kde ponímame bezdomovectvo ako životnú alternatívu, kedy zámerne dochádza k odmietaniu prijatia zodpovednosti, či dodržiavania noriem. Môže ísť o obdobie tzv. psychosociálneho moratória, čiže obdobia v ktorom jedinec odkladá vstup do dospelosti, vyhýba sa záväzkom. Mladí bezdomovci vstupu do dospelosti nie sú schopní, alebo to odmietajú. Život na ulici potom môže byť prejavom slobody, rebélie, môže ísť o hľadanie vlastnej identity. (Marek, Strnad a Hotovcová, 2012)

2.2 Špecifiká bezdomovectva mladých ľudí

Mladé osoby bez domova predstavujú samostatnú skupinu, ktorá si vyžaduje odlišný prístup. (Vágnerová, Csémy a Marek, 2013) Niektorí mladí bezdomovci napr. odmietajú užívať sociálne služby pre osoby bez prístrešia, nakoľko ich navštevujú aj starší bezdomovci. (Černá, 2019, Marek, Strnad a Hotovcová, 2012) Myslenie a správanie mladších bezdomovcov sa líši a stretávanie so staršou generáciou môže niekedy spôsobovať napätie. (Marek, Strnad a Hotovcová, 2012)

Výskum prevedený v roku 2009 (Tompset, Fowler a Torro, 2009), ktorý si kládol za úlohu zistiť rozdiely medzi adolescentmi bez domova (13-17 rokov), mladšími osobami bez domova (19-34 rokov) a staršími osobami bez domova (35-78 rokov), preukázal niekoľko rozdielov.

Napriek tomu, že čas na ulici strávený mladšími osobami bez domova býva kratší ako u starších dospelých, bola u nich zaznamenaná vyššia miera nedávnych stresových udalostí. Naznačuje to, že hoci je toto obdobie kratšie, môže u nich dôjsť k väčšiemu chaosu v tejto životnej epizóde. V období rannej dospelosti sa musia mladší dospelí vysporiadať s množstvom výziev, ako je nadobudnutie samostatnosti, štúdium na vysokej škole alebo získanie zamestnania a nadviazanie dôležitých partnerských vzťahov. Ukazuje sa, že táto veková skupina tiež zažíva vyššiu mieru stresových faktorov v populácii osôb bez domova. V rámci psychického zdravia vykazovali mladší dospelí oproti iným vekovým skupinám vyššiu mieru nepriateľstva a paranoidných predstáv.

Rozdiel je tiež v pocite straty a v zázemí. Oproti starším bezdomovcom ne strácajú vybudované zázemie, ale len zázemie v ktorom boli vychovávaní, pričom toto zázemie si nevybrali. Mladé osoby bez domova teda nemusia vnímať pocit straty tak silno oproti starším bezdomovcom. To isté platí aj o strate doterajších rolí a spoločenského postavenia, ktoré starší bezdomovci môžu znášať horšie. (Marek, Strnad a Hotovcová, 2012)

Miera zneužívania alkoholu a drog bola v porovnaní so staršími osobami bez domova bez väčších rozdielov. Zneužívanie alkoholu sa týkalo 50,6 % mladších a 56,5 % starších osôb bez domova. Pri zneužívaní drog sa jednalo o 47,4 % mladších dospelých a 56,3 % starších dospelých. (Tompset, Fowler a Torro, 2019)

2.2.1 Príčiny bezdomovectva mladých ľudí

Za príčinou bezdomovectva mladých ľudí často stojí rozpad alebo nefunkčnosť rodiny. Mladých bezdomovcov by sme mohli rozdeliť na tzv. *throwaway*, teda osoby ktoré vyhodila vlastná rodina a na tzv. *runaway*, teda osoby ktoré rodinu opustili sami. (Marek, Strnad a Hotovcová, 2012) Oproti starším osobám bez domova, referujú mladší dospelí skoro dvojnásobne viac skúsenosti so zneužívaním a zanedbávaním v rodine (Burt, 2007) Mladí bezdomovci tiež utekajú z domova často opakovane ešte pred definitívnym odchodom na ulicu - uvádza to takmer štvrtina. (Vágnerová, Csémy a Marek, 2013)

Rizikovou skupinou sú tiež osoby vychovávané mimo rodiny, opúšťajúce detský domov či iné ústavné zariadenie. Mladí dospelí opúšťajú domov nepripravení a bez ďalšieho podporného sociálneho zázemia, nemajú sa na koho obrátiť, čo riziko zlyhania navyšuje. (Marek, Strnad a Hotovcová, 2012)

Vágnerová, Csémy a Marek (2013), rozdelili príčiny odchodu na ulicu do niekoľkých kategórií, pričom niektoré sa môžu prekrývať. Sú to určité životné trajektórie, ktoré si vyžadujú odlišný prístup v procese reintegrácie ale taktiež aj prevenciu. Do kategórií radí nadmerné užívanie drog alebo alkoholu, neschopnosť či neochotu systematicky pracovať, kombináciu porúch správania a neochotu pracovať a duševnú chorobu.

Nadmerné užívanie drog alebo alkoholu je jednoznačne možný spúšťač, či urýchľovač prepadu na ulicu. Následkom je neschopnosť zvládať prácu, vysoké náklady na obstarávanie drog vedú k neschopnosti platiť účty, či k hromadeniu dlhov. Takáto osoba potom ľahko stratí zamestnanie a je vyhodená z nájmu či ubytovne, prípadne z domova.

Neschopnosť či neochota systematicky pracovať sa obvykle prejavuje už v detstve a vo vzťahu k škole. Osoby sú popisované ako ľahkomyselné, nezodpovedné a lenivé. Majú tendenciu využívať rodinu a pokiaľ tej dôjde trpezlivosť, skončia na ulici. S nezodpovedným prístupom k plneniu povinností, súvisiace aj so vzťahom k škole, patrí tiež napr. nižšie dosiahnuté vzdelanie, ktoré sťažuje spoločenské uplatnenie.

Osoby s kombináciou porúch správania a neochoty pracovať sú často zaťažené dlhými problémami a tiež priestupkovou a kriminálnou činnosťou. Vyskytujú sa krádeže a podvádzanie, financie si obstarávajú nelegálnou cestou. Takýto typ správania môže byť podporovaný negatívnym vplyvom rodiny a neskôr spoločenstvom takto jednajúcich osôb.

Za príčinou bezdomovectva môže stáť duševná choroba. U mladých ľudí bez domova sa objavujú depresívne a úzkostné poruchy, suicidálne správanie, post traumatická stresová porucha, schizofrénia a iné psychotické poruchy. Osoba trpiaca duševnou chorobou potom môže mať problém dlhodobo si udržať zamestnanie, či stále sociálne kontakty. (Vágnerová, Csémy a Marek, 2013)

Medzi ďalšie príčiny bezdomovectva môžeme doplniť ešte príslušnosť k sexuálnej menšine a odlišnú sexuálnu orientáciu. Podľa rôznych výskumov sa identifikácia so sexuálnou menšinou pohybovala od 6 až do 35,0 % osôb medzi mladými bezdomovcami. Odlišná sexuálna orientácia môže byť príčinou konfliktu s rodinou, ktorá niečo také nie je ochotná akceptovať. (Burt, 2007) Takáto osoba sa potom môže cítiť neprijatá vlastnou rodinou a stigmatizovaná, čo pochopiteľne zvyšuje riziko odchodu na ulicu.

Feantsa (2013) taktiež hovorí o prekážkach v dostupnosti bývania. Podľa údajov Eurostatu za rok 2012 sa ukazuje, že asi 50,0 % mladých ľudí vo veku od 18 do 29 rokov, ktorí trpia chudobou (príjem nižší ako 60,0 % mediánu), odovzdáva viac ako 40,0 % svojich príjmov na bývanie. Niektoré z faktorov, ktoré prispievajú k ich zvyšujúcej sa zraniteľnosti na trhu s bývaním, sú nízky príjem, zvyšujúca sa nezamestnanosť, obmedzený prístup k dávkam, neprístupné financovanie hypotékami a nedostupný trh s prenájmom.

Je možné zhrnúť, že odchod na ulicu je spôsobený rôznymi faktormi, či už nevhodným rodinným zázemím, ako aj osobnostnými charakteristikami jednotlivca, ktoré k tomuto sociálnemu prepadu napomáhajú. Môže sa jednať o kumuláciu viacerých faktorov zároveň.

2.2.2 Alternatíva života na ulici

Mladí bezdomovci radi tvrdia, že život na ulici si vybrali dobrovoľne a že ich takýto život baví. Ulica predstavuje miesto slobody, kde sa nemusia riadiť pravidlami, napr. vlastných rodičov. Impulzom môže byť nedokončenie školy, konflikty s novým partnerom rodiča, či odlišné predstavy o ich budúcnosti. Mladí dospelí niekedy sami vycítia, že rozpory sú priveľké a rodinné zázemie opustia. Život na ulici môže byť tiež prejavom príslušnosti k rôznym subkultúram, napríklad k punku či hip hopu. Takýto život potom predstavuje rebeliu proti systému. S rolou bezdomovca sa identifikovať nechcú, považujú to za svoju

voľbu. Môžu sa nazývať ako „deti ulice“ alebo „squatter“. (Marek, Strnad a Hotovcová 2012)

Život v squate je spájaný najmä so subkultúrou punku a hardcoru. Takáto forma bývania je ponímaná ako forma politického protestu, miesto pre stretávanie aktivistov či členov kontrakultúry. (Piotrowski, 2011) Môže ísť o snahu vymedziť si autonómny priestor, v ktorom o sebe jedinci rozhodujú sami a tiež o vymedzenie sa voči fungovaniu v kapitalistickej spoločnosti (Klinika, 2021)

Squat ako voľba a možnosť bývania je aj témou niektorých umelcov v danom štýle, napríklad ako pieseň „Nové životy starých domov“ venovaná pamiatke squatu Palác Sofia v Žiline: *„vlastné hlavy, vlastné ruky a kus roboty, starým domom vrátiť ich stratené životy...tak držíme všetkým palce, vždycky sú nejaké šance, bývanie je právo a nie výsada...a ak je to zločin, tak potom proti čomu? keď chceš vrátiť srdce prázdnemu domu“*. (Dáša fon Fľaša, 2011)

Squat predstavuje opustenú budovu alebo pozemok, ktorú jedinci neoprávnene obsadia bez súhlasu majiteľa. Budovy sú obvykle v zlom stave, k dispozícii nie je voda, električka či kúrenie. (Reeve, 2011) Neprijemní tiež môžu byť problematickí spolubývatelia, ktorí predstavujú riziko krádeží a podobne. Squat ale napriek tomu predstavuje strechu nad hlavou a relatívne stabilné miesto. (Vágnerová, Csémy a Marek, 2013) Niektoré squaty fungujú ako komunity, kde sú dokonca organizované malé koncerty, workshopy a podobné akcie. Príkladom takých squatov je napríklad Palác Sofia v Žiline, alebo Klinika v Prahe. Život na ulici, hlavne v squate, môže byť tiež odpoveďou na nedostatok finančne dostupného bývania pre mladé osoby. Mladí dospelí, ktorí sa chcú osamostatniť, môžu voliť aj túto cestu.

Je samozrejme potrebné rozlišovať, kedy je život na ulici v squate osobnou voľbou a formou určitého protestu a kedy sa jedná o nevyhnutnosť, ako odpoveď na stratu domova. (Reeve, 2011) Mladí bezdomovci sa však musia potýkať s tým, že zo squatov môžu byť kedykoľvek vykázaní, nakoľko na našom území sa nejedná o legálnu formu bývania. (Vágnerová, Csémy a Marek, 2013)

2.2.3 Reintegrácia

Reintegrácia je dlhodobý proces, prebiehajúci na niekoľkých úrovniach. Je to komplexná resocializácia osôb bez domova, kedy osoba prestáva byť sociálne vylúčená a opäť sa

začleňuje do spoločnosti. Proces reintegrácie je možné rozdeliť do troch častí. Začína sa podpornou fázou, ktorá sa odohráva v terénnych a nízkoprahových službách. Základom je nadviazanie kontaktu s klientom. Komunikačným prostriedkom je poskytovanie potravinovej, materiálnej či hygienickej pomoci. V tejto fáze je dôležitá diagnostika, ktorá zisťuje možné problémy v procese reintegrácie, ako drogová závislosť alebo duševné ochorenie. Je tiež dôležité všimnúť si náznaky vôle k zmene, takéhoto klienta podporiť a posunúť sa do ďalšej, motivačnej fázy. Motivačná fáza si kladie za úlohu zistiť, akým spôsobom sa klient môže dostať z ulice. Obvykle ide o zaistenie dokladov a trvalého príjmu. Poslednou je fáza výcviková, prebiehajúca v ubytovacích zariadeniach. Cieľom je stabilizovať príjem, riešiť dlhy a stále bývanie. Ubytovacie služby pomáhajú klienta izolovať od prostredia ulice a vytvárajú priestor na rozvoj rôznych schopností, na riešenie svojho zdravia, obnovovanie vzťahov s rodinou a podobne. Opustenie reintegračného programu ale nie vždy znamená úspech reintegrácie. Pre klienta je dôležité získať nové sociálne kontakty a pocit uplatnenia v spoločnosti. Niekedy sa stáva, že klienti opúšťajú reintegračný proces predčasne následkom straty motivácie, pokiaľ sú ich ciele v nedohľadne. (Vágnerová, Csémy a Marek, 2013)

Reintegrácia je zložitý proces, ovplyvňovaný mnohými faktormi a prekážkami. Z výskumu Mikeszovej a Luxa (2013) vyplynulo, že jedny z najdôležitejších faktorov sú osobná motivácia, získanie práce, finančná gramotnosť či rodinné zázemie. Prekážky predstavovali dlhy (exekúcia na príjem), nedostatok dostupných bytov, možná diskriminácia (na základe bydliska v azylovom dome, trvalá adresa na mestskom úrade, príslušnosť k etnickej menšine, záznam v registri trestov), závislosť na drogách a alkohole, prípadne nízka sebadôvera.

Návrat do spoločnosti ovplyvňuje aj stupeň desocializácie, miera identifikácie s bezdomoveckým štýlom života a určitá osobnostná premena, ku ktorej na ulici dochádza. Mladí ľudia bez domova často podmieňujú zmenu svojho životného štýlu prípadne svojho správania vonkajším podnetom. Čakajú na impulz, ktorý by im dal motiváciu a dôvod k zmene. Obvykle je to nájdenie práce, ktorá by spĺňala ich očakávania a určité podmienky. Mladé osoby bez domova však majú na prácu často veľké nároky, pričom ich kvalifikácia nebýva vysoká. Čakanie na vonkajší impulz je aj forma copingovej stratégie, kedy si osoba nemusí priznať, že na svoj cieľ napríklad rezignovala a nedokázala to, zásadnú zmenu v živote len odkladá, ale nevzdáva sa jej. Iba malý počet mladých ľudí vidí riešenie

v abstinencii a řešení případnej závislosti, aj keď väčšina pracovníkov pracujúcich s touto cieľovou skupinou to považuje za základ zmeny. (Vágnerová, Csémy a Marek, 2013)

3 SOCIÁLNE SLUŽBY PRE OSOBY BEZ DOMOVA

Sociálne služby, podľa zákona č. 108/2006 Sb., zahŕňajú sociálne poradenstvo, služby sociálnej starostlivosti a služby sociálnej prevencie. Osôb bez domova sa najviac dotýkajú služby sociálnej prevencie. Tie napomáhajú zabrániť sociálnemu vylúčeniu osôb, ktoré sú ohrozené pre krízovú sociálnu situáciu, životné návyky a spôsob života vedúci ku konfliktu so spoločnosťou, sociálne znevýhodňujúcim prostredím a ohrozením práv a oprávnených záujmov trestnou činnosťou inej fyzickej osoby. Cieľom služieb sociálnej prevencie je napomáhať osobám k prekonaniu ich nepriaznivej sociálnej situácie a chrániť spoločnosť pred vznikom a šírením nežiaducich spoločenských javov. (§54) Do služieb sociálnej prevencie, ktoré sa týkajú osôb bez domova, patria azylové domy, nízkoprahové denné centrá, nocľahárne, terénne programy, domy na pol ceste a služby sociálnej rehabilitácie.

Hlavným cieľom pri sociálnej práci s osobami bez prístrešia je ich návrat do spoločnosti, pričom by mal byť braný ohľad na špecifiká tejto minority a zachovanie individuálneho prístupu. Jedná sa o prirodzené prostredie klienta, jeho mentalitu, subjektívne príčiny vzniku bezdomovectva, postoje verejnosti, dopady na rodinu, a iné. (Pavelková, 2014)

Poskytovaním sociálnych služieb pre osoby bez domova sa zaoberá štátna správa, samospráva a tiež neziskové organizácie a cirkvi. Z neziskových organizácií je to najmä Armáda spásy, Naděje, Česká katolícká charita, Nový prostor, Emauzy ČR, Diakonie, Samaritán a niekoľko ďalších, v menšom rozsahu. (Pavelková, 2014).

3.1 Terénne a nízkoprahové sociálne služby

Terénne a nízkoprahové sociálne služby sú osobám bez prístrešia najviac dostupné. Jedná sa o služby ktoré môžu obvykle anonymne využívať a kde nie sú ničím viazané.

Pod terénnymi službami, podľa zákona č. 108/2006 Sb., o sociálnych službách, rozumieme služby, ktoré sú poskytované v prirodzenom prostredí klienta. Znamená to, že sociálny pracovník sa s klientom kontaktuje na ulici, v squate, či iných miestach, kde osoba bez prístrešia prežíva. Môže to byť tiež vopred dohodnuté stretnutie v mieste pobytu, pokiaľ osobe strata bývania ešte len hrozí. V rámci terénnych sociálnych služieb je poskytovaná pomoc pri uplatňovaní práv, opravných záujmov a obstarávanie osobných záležitostí (§ 61, 2c). Výhodou terénnych sociálnych služieb je, že majú šancu kontaktovať aj osoby, ktoré by inak boli mimo systém takýchto sociálnych služieb, napríklad by nenavštívili denné nízkoprahové centrum. Terénne služby tiež môžu zachytiť osoby, ktoré nie sú schopné

kontaktovať iné sociálne služby skrz ich zdravotného stavu, napríklad invalidita a následná nemožnosť presunu.

Nízkoprahové sociálne služby pre osoby bez prístrešia zahŕňajú denné centrá a nocľahárne. Denné centrum, podľa zákona č. 108/2006 Sb. o sociálnych službách, obsahuje tieto základné činnosti: pomoc pri osobnej hygiene alebo poskytnutie podmienok pre osobnú hygienu, poskytnutie stravy alebo pomoc pri zaistení stravy, pomoc pri uplatňovaní práv, oprávnených záujmov a obstarávanie osobných záležitostí. V dennom centre teda klienti môžu obvykle využiť hygienické zariadenie ako sprchu, či dať si oprat' a osušiť šatstvo. Táto možnosť sa stáva veľkou pomocou pre osoby ktoré sú aj napriek životu na ulici napríklad v zamestnaneckom pomere a môžu sa starať o svoj vzhľad. Poskytnutie stravy je obvykle zabezpečené vďaka potravinovým zbierkam a potravinovým bankám, ktoré ďalej potraviny rozdeľujú medzi konkrétne organizácie sociálnych služieb. Niektoré denné centrá majú pre klientov vyhradenú kuchyňu, kde si môžu doniesť vlastné potraviny a pripraviť jedlo. V dennom centre, okrem zaistenia základných potrieb, je dôležité práve sociálne poradenstvo. Klienti sa môžu informovať o svojich nárokoch na príspevky, dôchodok, či iné finančné dávky. Často je využívaná pomoc pri vybavovaní dokladov a doprovod na úrad (tu dochádza k prepojeniu denného centra a terénnej práce). Denné centrum tiež obvykle sprostredkúva kontakty na úrady, ubytovne, azylové domy či potenciálnych zamestnávateľov v okolí. Pri pobyte v centre musia klienti dodržiavať vnútorný poriadok zariadenia, napríklad nepožívanie alkoholických nápojov, s čím môžu mať niektorí klienti problém.

Nocľahárne, podľa zákona č. 108/2006 Sb., o sociálnych službách, poskytujú pomoc pri osobnej hygiene alebo poskytnutie podmienok pre osobnú hygienu a poskytnutie prenocovania. Prenocovanie je obvykle spoplatnené nízkou čiastkou. Klienti využívajú nocľaháreň iba v noci, cez deň toto zariadenie opúšťajú. Výnimka nastala počas núdzového stavu v čase korona krízy, kedy bolo umožnené klientom využívať nocľaháreň aj cez deň, na základe uznesenia vlády Českej republiky o zabezpečení a organizácii poskytovania sociálnych služieb po dobu trvania núdzového stavu. (Česko, 2020)

3.2 Pobytové sociálne služby

Pobytové sociálne služby by v rámci reintegrácie osôb bez domova mali vytvoriť dostatočné zázemie na osamostatnenie sa, respektíve prechod do zariadenia vyššieho stupňa (z

azylového domu do domu na pol ceste, do sociálneho bytu, a iné), za spolupráce so sociálnym pracovníkom. S klientom býva vytvorený individuálny plán a očakáva sa od neho aktívna spolupráca. Pobyt v zariadení býva ohraničený určitou dobou (obvykle okolo jedného roku), po ktorej by klient mal zariadenie opustiť. Často sa ale stáva, že klienti ostávajú na rovnakom stupni reintegrácie a po opustení zariadenia sa ďalej neposúvajú. (Vágnerová, Csémy a Marek, 2013) Môžeme sa tak stretnúť napríklad s klientmi, ktorí aj niekoľko rokov len opakovane využívajú pobyt v azylovom dome.

Pobytové sociálne služby pre osoby bez domova zahŕňajú najmä už pred tým spomínané azylové domy a domy na pol ceste. Podľa §57, zákona č. 108/2006 Sb., azylové domy poskytujú pobytové služby na prechodnú dobu osobám v nepriaznivej sociálnej situácii spojenou so stratou bývania. Služba, rovnako ako denné nízkoprahové centrá, okrem poskytnutia ubytovania, zabezpečuje pomoc pri uplatňovaní práv, oprávnených záujmov a pri obstarávaní osobných záležitostí. Tiež poskytujú stravu alebo pomoc pri zaistení stravy.

Domy na pol ceste poskytujú pobytové služby spravidla pre osoby do 26 rokov, ktoré po dosiahnutí plnoletosti opúšťajú školské zariadenia pre výkon ústavnej alebo ochranej výchovy, prípadne pre osoby z iných zariadení pre starostlivosť o deti a mládež, a pre osoby, ktoré sú prepustené z výkonu trestu odňatia slobody alebo ochranej liečby. Spôsob poskytovania sociálnych služieb v týchto zariadeniach je prispôbený špecifickým potrebám týchto osôb. Podľa §58, zákona č. 108/2006 Sb., služba zahŕňa činnosti ako poskytnutie ubytovania, sprostredkovanie kontaktu so spoločenským prostredím, sociálne terapeutické činnosti a pomoc pri uplatňovaní práv, oprávnených záujmov a obstarávanie osobných záležitostí.

V azylových domoch je úroveň komfortu bývania nižšia, klienti zdieľajú izbu s viacerými osobami. V domoch na pol ceste sa úroveň zvyšuje, klienti obvykle majú samostatnú izbu. Spolu s komfortom ubytovania sa ale aj zvyšujú požiadavky na klienta a jeho spoluprácu. (Vágnerová, Csémy a Marek, 2013)

Mimo sociálnych služieb bývajú osobami bez prístrešia často využívané aj komerčné ubytovne.

3.3 Sociálne služby v meste Vsetín

Sociálne služby pre osoby bez domova v meste Vsetín zabezpečuje najmä organizácia Elim Vsetín, o.p.s., ktorá bola založená v roku 2013. „*Společnost vykonává obecně prospěšnou*

činnost založenou na křesťanských principech. S ohledem na svobodnou vůli a jedinečnost každého člověka pomáhá potřebným, zejména opuštěným lidem, osobám v krizi, bezdomovcům a osobám se zdravotním postižením zařadit se zpět do života a poskytuje jim nezbytnou podporu.“ Elim Vsetín o.p.s poskytuje niekoľko služieb, a to azylový dom, denné centrum, nocľaháreň a terénnu prácu. (Elim, 2021)

Azylový dom je určený mužom vo veku od 18 do 80 rokov. Ubytovanie je poskytnuté v 2-4 miestnych izbách a kapacita zariadenia je 36 miest. Azylový dom je rozmiestnený v niekoľkých častiach mesta Vsetín. Časť sa nachádza v budove s kapacitou 30 osôb, ďalej sú to 2 byty určené pre 2 osoby a 2 byty určené pre 1 osobu. Služba azylového domu je poskytovaná najdlhšie 18 mesiacov od podpisu zmluvy. Služby v azylovom dome sú poskytované za 130 Kč na deň. Podmienkou pre pobyt je preukázateľná nepriaznivá sociálna situácia, je nutná tiež sebestačnosť v základných úkonoch a mobilita (zariadenie nie je bezbariérové). (Elim, 2021) V roku 2019 bolo v azylovom dome ubytovaných celkovo 70 klientov. (Elim, 2020)

Ďalšou poskytovanou službou je denné centrum pre osoby bez prístrešia. Centrum je určené mužom aj ženám od 18 rokov. Osobám bez prístrešia je tu poskytované zázemie, kde môžu dôstojne naplniť svoje základné životné potreby. Podmienkou pobytu v centre je nevyužívanie pobytovej sociálnej služby (napríklad azylový dom), tiež sebestačnosť v základných životných úkonoch a mobilita (centrum nie je bezbariérové). Pri prvej návšteve sa s klientom uzatvára ústna zmluva a klient je oboznámený s pravidlami denného centra. Kapacita centra je maximálne 8 klientov. (Elim, 2021) Za rok 2020 navštívilo denné centrum celkovo 125 klientov, spolu bolo centrum navštívené 4 324 krát. (Elim, 2020)

Nocľaháreň je určená osobám od 18 do 80 rokov, mužom aj ženám. Celková kapacita nocľahárne je 16 lôžok, z toho sú 4 lôžka pre ženy a 12 pre mužov. Nocľaháreň pre ženy sa nachádza v samostatnom objekte. Rovnako ako aj v zariadeniach pred tým je nutná sebestačnosť klientov. Využitie nocľahárne je spoplatnené sumou 50,- Kč za noc. (Elim, 2021) V roku 2019 využilo nocľaháreň celkovo 99 klientov. (Elim, 2020)

Poslednou službou Elim o.p.s. pre osoby bez prístrešia je terénna práca. Tá kontaktuje vrámci mesta osoby bez prístrešia v ich prirodzenom prostredí, tiež sa ale zaoberá osobami, ktoré sú stratou domova ešte len ohrozené. Služba je poskytovaná v rôznych územných častiach mesta Vsetín a tiež jeho okolí (Vizovicko, Valašskokloboucko). (Elim, 2021) V priebehu roka 2019 využilo terénnu službu 58 klientov, počet kontaktov bol 1 567. (Elim, 2020)

Medzi ďalšie služby v meste bez osoby bez domova, prípadne ohrozené stratou bývania patrí dom na pol ceste pod Křídly, kontaktné centrum Agarta a azylový dom pre matky s deťmi.

Dom na pol ceste je určený osobám mladším 26 rokov, ktorí vyrastali v detských domovoch, výchovných ústavoch, v náhradnej rodinnej starostlivosti a v sociálne slabých rodinách. Kapacita zariadenia je 7 osôb. (Spolek pod křídly, 2021)

Kontaktné centrum Agarta je určené osobám so závislosťou na psychotropných látkach. (Agarta, 2021) V prípade závislosti môžu byť klientmi kontaktného centra samozrejme aj osoby bez prístrešia, aj keď im služba nie je primárne určená.

Azylový dom pre matky s deťmi, okrem ubytovania s kapacitou 18 lôžok, poskytuje tiež terénne služby a poradňu pre rodinu. V roku 2019 bol počet ubytovaných žien v azylovom dome 33 a 330 rodinám bola pomoc poskytnutá v domácnosti. (Azylový dům pro ženy a matky s dětmi o.p.s., 2020)

II. PRAKTICKÁ ČASŤ

4 METODOLÓGIA VÝSKUMU

K prevedeniu výskumu bola zvolená kvalitatívna metóda. Kvalitatívny výskum umožňuje získať podrobný popis a vhl'ad skúmanej udalosti, fenoménu či jedinca alebo skupiny. Vyznačuje sa tiež svojou pružnosťou a schopnosťou reagovať na miestne situácie a podmienky. Za nevýhodu kvalitatívneho výskumu je považovaná náročná zobecniteľnosť výsledkov na populáciu a časová náročnosť zberu dát a následnej analýzy. (Hendl, 2015) „*Kvalitatívni prístup je proces zkoumání jevů a problému v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé rady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu.*“ (Švaríček a Šedřová, 2007, s. 17)

4.1 Metodika výskumu

Za techniku zberu informácií vo výskume bol zvolený pološtrukturovaný rozhovor, ktorý predstavuje flexibilnú techniku zberu dát. Rozhovory prebiehali v priestoroch denného centra Elim vo Vsetíne, ktoré mladé osoby bez prístrešia navštevujú. Autorka práce je v uvedenom dennom centre aj zamestnancom na pozícii kontaktný pracovník. Tento fakt považujeme za výhodu, nakoľko klienti denného centra, a teda participanti výskumu, už výskumníka poznali a prechovávali k nemu dôveru. Priebeh rozhovoru bol so súhlasom participantov nahrávaný na mobilný telefón. Z nahrávok boli následne vytvorené doslovné transkripcie, ktoré boli spracované kódovaním. Ako zdroj doplňujúcich informácií boli tiež využité záznamy denného centra. Participantom za ochotu zúčastniť sa vo výskume, bola poskytnutá možnosť vybrať si niekoľko potravín podľa vlastných preferencií z potravinovej banky organizácie. Niekoľko z participantov túto možnosť využilo. Participanti boli pred začatím výskumu informovaní o účele a priebehu výskumu a podpísali informované súhlasy. Zber dát a jednotlivé rozhovory sa uskutočňovali v priebehu mesiacov február a marec 2021.

4.2 Výskumné otázky a ciele

Výskum si kladie za cieľ dôkladnejšie spoznať a priblížiť život mladých osôb bez domova, čo môže prispieť k inému pohľadu na prácu s danou cieľovou sociálnou skupinou a hlbšie pochopenie tohto fenoménu. Jedná sa o 5 oblastí v živote mladých ľudí, a to: *príčina straty domova, subjektívne hodnotenie situácie, život na ulici, hodnotenie sociálnych služieb a motivácia k zmene a vízia do budúcnosti*. K jednotlivým hlavným témam boli stanovené

d'alšie podotázky. Kvalitatívny výskum je špecifický svojou flexibilitou, a tak podoba jednotlivých otázok mohla byť v priebehu rozhovoru modifikovaná, či dopĺňovaná.

1. Ako ste sa ocitli vo svojej aktuálnej situácii, čo tomu prechádzalo? (**príčina**)

- Usilovali ste sa predísť tejto nepriaznivej situácii, a čo konkrétne ste preto robili?
- Ako dlho už sa nachádzate v takejto situácii?

2. Ako túto situáciu hodnotíte, ako ju vnímate? (**subjektívne hodnotenie situácie**)

- Ste zmierený s touto situáciou?
- Čo vám najviac chýba oproti životu predtým?

3. Kde obvykle zvyknete prespávať? Squat/nocľaháreň/verejné priestory (**život na ulici**)

- Ako hodnotíte vzťahy s ostatnými ľuďmi na ulici?
- Ako obvykle vyzerá váš deň?
- Čo považujete za najväčšie riziká života na ulici?
- Čo vám pomáha zvládať život na ulici?

4. Ako hodnotíte pomoc, ktorú ponúkajú sociálne služby? (**hodnotenie sociálnych služieb**)

- V čom sú poskytované služby nedostatočné, čo by ste zmenili v rámci poskytovaných služieb?
- Ktoré služby vám chýbajú?
- Ako hodnotíte komunikáciu so sociálnymi pracovníkmi a ich ochotu pomôcť?

5. Rozmýšľate nad zmenou? (**motivácia k zmene a vízia do budúcnosti**)

- Čo podľa vás predstavuje najväčšie prekážky v zmene tejto situácie?
- Máte niekoho, kto by vám pomohol túto aktuálnu situáciu zmeniť?
- Ako vidíte vašu budúcnosť, premýšľate nad budúcnosťou?
- Čo by ste vy mohli spraviť preto, aby sa tato situácia zmenila?

4.3 Výskumný súbor

Výskumný súbor tvoria mladé osoby bez domova, ktoré využívajú služby denného centra Elim vo Vsetíne. Vrchná veková hranica participantov bola stanovená na 30 rokov. Následne na základe údajov zo systému zariadenia boli vybraní klienti, ktorí spĺňali vekovú

podmienku. Klienti boli kontaktovaní pri návšteve denného centra, telefonicky alebo pracovníkom počas terénnej sociálnej služby a boli s nimi dohodnuté individuálne schôdzky. Celkovo bolo kontaktovaných 5 možných participantov a s každým sa podarilo schôdzku uskutočniť. Pre lepšiu orientáciu uvádzame Tabuľku 1 s prehľadom participantov výskumu. Pre zachovanie anonymity a kvôli ochrane údajov sú mená participantov zmenené.

Tabuľka 1 Participantí výskumu

Participantí	Vek	Čas strávený na ulici
Marek	30 rokov	10 rokov
Lucia	29 rokov	9 rokov
Patrik	29 rokov	5 rokov
Aneta	28 rokov	10 rokov
Tomáš	23 rokov	1 rok

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2021

4.4 Charakteristika participantov

Charakteristika participantov bude predstavená v podobe krátkych kazuistík, kde zhrnieme základné informácie získané z rozhovorov a záznamov denného centra. V tejto kapitole tiež popíšeme priebeh samotného rozhovoru a priebeh stretnutia s participantmi.

4.4.1 Participant Marek

Marek kedysi pracoval v oblasti drevárstva. Vo firme zastával vyššiu pozíciu a riadil činnosti aj niektorých iných pracovníkov, napriek svojmu mladému veku. Začala sa však u neho rozvíjať závislosť na alkohole, pričom problémy s požívaním alkoholu sa u neho údajne vyskytovali už omnoho skôr. Veľkú časť svojej mzdy míňal na alkohol, cigarety, prípadne hracie automaty. Neskôr následkom alkoholizmu prácu stratil, keď niekoľko krát do práce neohlásene neprišiel. So stratou zamestnania a pokračujúcou závislosťou na alkohole súvisela aj strata bývania a postupný prepad na ulicu. V situácii straty bývania sa ocitol aj jeho brat, ktorý ho integroval do tejto formy života. Bratovi sa časom ale sociálna situácia upravila, keď si našiel partnerku. V rovnaký priebeh dúfa aj Marek. Zo závislosti by sa chcel dostať, nevie však ako, na jednom liečení v psychiatrickej nemocnici už bol, avšak nedokončil ho. Rodina je ochotná mu pomôcť, on by sa ale zo situácie chcel dostať sám. Momentálne má 30 rokov a na ulici je približne 10 rokov.

Priebeh rozhovoru: Marek bol pred začiatkom rozhovoru veľmi nervóznym. Začiatok rozhovoru najprv presunul na neskôr v daný deň, než sa odhodlal. Pred začatím chcel vidieť otázky, čo mu bolo samozrejme umožnené. Po chvíli rozprávania sa však uvoľnil a na záver bol veľmi rád, že sa takéto stretnutie uskutočnilo. Poďakoval a požiadal o ďalší rozhovor za pár dní. Rozhovor prebiehal 27. 2. 2021.

4.4.2 Participantka Aneta

Aneta sa dostala na ulicu vo svojich pätnástich rokoch, po nezhodách s matkou. Na ulici si našla partnera, s ktorým spoločne bývali u jeho rodičov. S týmto partnerom mala 2 deti. Neskôr došlo k rodinným konfliktom a nadužívaniu alkoholu, čo opäťovne viedlo k strate bývania. Problémy s alkoholom sa začali výraznejšie prejavovať aj u Anetinej matky, ktorá sa dočasne rovnako ocitla v situácii straty domova a bola klientkou denného centra Elim. Z rodiny má dobré vzťahy hlavne so sestrou, s ktorou sa aktívne stretáva a komunikuje, prípadne jej pomáha so starostlivosťou o jej deti a pod. Deti Anety sa momentálne nachádzajú v pestúnskej starostlivosti, o ich návrat k sebe neusiluje z obavy opätovného návratu na ulicu. S deťmi však udržiava kontakt. V čase rozhovoru Aneta nevyužívala služby denného centra, nakoľko bývala u priateľa a mala prácu. Deň po uskutočnení rozhovoru navštívila Aneta denné centrum s tým, že priateľ ju z bytu vyhodil a chcela by opäť využívať služby. Aneta má 29 rokov a striedavo na ulici strávila približne 10 rokov.

Priebeh rozhovoru: Aneta prišla do denného centra po tom, čo ju kontaktovala terénna pracovníčka a informovala o možnosti zapojenia sa do výskumu. Aneta už pred tým údajne participovala na inej kvalifikačnej práci a do výskumu sa ochotne zapojila. Rozhovor prebiehal v uvoľnenej atmosfére. Rozhovor sa uskutočnil 21. 2. 2021.

4.4.3 Participant Patrik

Patrik prvý krát navštívil centrum, keď mal 24 rokov. Jeho rodičia sa presťahovali a údajne už v dome pre neho nebolo miesto. Prebýval u svojho brata, ktorý sa neskôr ale tiež odsťahoval. V rovnakej dobe prišiel aj o zamestnanie a Patrik sa ocitol na ulici. Chvíľu využíval služby nocľahárne, neskôr sa ubytoval v dome na pol ceste. Po ukončení ubytovania v dome na pol ceste sa vydal do Prahy za prácou do firmy kde pracuje aj jeho brat a po túto dobu nevyužíval sociálne služby denného centra. Po určitom čase sa Patrik do Vsetína vrátil, nakoľko mu daná práca nevyhovovala. Patrik od tej doby striedavo využíva

služby nocľahárne alebo prespáva vonku. Chvíľu uvažoval o pobyte v azylovom dome, do ktorého ale napokon nenastúpil. S rodinou udržuje kontakty, chodí k matke na návštevy. Patrik má 29 rokov a na ulici je 5 rokov.

Priebeh rozhovoru: S Patrikom bolo dohodnuté stretnutie prostredníctvom terénnej pracovníčky, na ktoré sa nedostavil. Niekoľko dní na to sa dostavil do denného centra, s rozhovorom súhlasil, avšak požiadal o odklad na nasledujúci deň. Nasledujúci deň Patrik na stretnutie neprišiel. Denné centrum navštívil až niekoľko dní na to, kedy sa rozhovor podarilo uskutočniť. Patrik je pomerne uzavretý a mlčanlivý, tento rozhovor patrí k najkratším. Rozhovor sa konal 22. 3. 2021.

4.4.4 Participantka Lucia

Lucia pochádza zo širokej rodiny, z deviatich súrodencov. Svojej matke bola odobraná a v starostlivosti ju mala najprv babička, neskôr prababička. V detstve zažila sexuálne zneužívanie zo strany rodinných príslušníkov. V osemnástich rokoch sa po nezhodách s prababičkou rozhodla osamostatniť, našla si priateľa, s ktorým bývali v byte a s ktorým mala Lucia prvé dieťa. Po strate zamestnania sa ocitli na ubytovni a neskôr na ulici. Vyskytlo sa tiež užívanie omamných látok, ktoré malo na stratu bývania vplyv. Následne využívala služby rôznych azylových domov. Po čase Lucia opäť otehotnela a mala druhé dieťa s ďalším partnerom. Obe jej deti sa aktuálne nachádzajú v pestúnskej starostlivosti jej matky, s ktorými udržuje kontakt a navštevuje ich. So svojou rodinou mimo svojej matky nekomunikuje. Momentálne prespáva v squate, prípadne na nocľahárni a snaží sa nájsť ubytovanie, kde by mohla bývať aj so svojim psom, ktorého sa nechce vzdať. Lucia má 29 rokov a na ulici strávila 9 rokov.

Priebeh rozhovoru: Lucia je veľmi živelná a temperamentná. Na rozhovor prišla po telefonickom dohovore a ochotne sa zúčastnila výskumu. Je značne komunikatívna a tento rozhovor patrí k najrozsiahlejším. Po spracovaní výskumu by bola rada informovaná o získaných výsledkoch. Rozhovor prebiehal 20. 2. 2021.

4.4.5 Participant Tomáš

Tomáš spolu s priateľkou býval v byte svojej matky. Je vyučený ako inštalatér a v tomto odbore aj pracoval na živnosť. Po náhlom úmrtí kamarátky sa dostal do depresii a približne rok sa vyrovnával s touto stratou. Vo vzťahu skrz svojho zlého psychického stavu údajne

prehliadal mnoho vecí a priateľka spolu s matkou komunikovali za jeho chrbtom. Príčina jeho straty domova je pre neho doteraz nejasná, na ulici sa ocitol zo dňa na deň, keď mu priateľka vystahovala veci. Po strate domova opustil rodné mesto a prišiel do Vsetína, kde mal mnoho známych a kde vyštudoval strednú školu. Tomáš momentálne využíva služby nocľahárne a snaží sa aktívne riešiť svoju situáciu, uvažuje o obnovení živnosti, prípadne o práci v zahraničí. So svojou bývalou priateľkou, matkou, ani ostatnou rodinou nie je vôbec v kontakte. Na ulici sa prvý krát na krátku dobu ocitol tiež vo svojich pätnástich rokoch, keď sa nepohodol s nevlastným otcom. Tomáš má 23 rokov a v tejto situácii sa nachádza približne 1 rok.

Priebeh rozhovoru: Tomáš bol o rozhovor požiadaný počas návštevy denného centra, s čím ochotne súhlasil. Tomáš pôsobí optimistickým dojmom a počas rozhovoru bol otvorený všetkým témam. Rozhovor prebiehal 20. 2. 2021.

5 ANALÝZA DÁT

V nasledujúcej kapitole bližšie popíšeme získané výsledky z rozhovorov s participantmi a odpovede na výskumné otázky. Jednotlivé kapitoly sú rozdelené podľa okruhov výskumných otázok.

Na základe kódovania prepisov rozhovorov boli vytvorené nasledujúce kódy (Tabuľka 2).

Tabuľka 2 Kódy

Kategórie	Subkategórie	Kódy
Príčina	Abuzús návykových látok	Alkoholizmus
		Iné návykové látky
	Vzťahy	Nezhody s partnerom
		Nezhody v rodine
		Odlíšná predstava budúcnosti
	Financie	Vzťah k financiám
		Strata zamestnania
-	Zlý psychický stav	
Subjektívne hodnotenie situácie	Bezdomovectvo	Pocity viny
		Únik od minulosti
		Životný štýl
		Životná skúsenosť
	Život pred tým	Kontakt s deťmi
		Kontakt s rodinou
		Domáce pohodlie
Život na ulici	Vzťahy	Solidarita
		Partia ako rodina
		Vzájomná pomoc
		Premenlivosť

		Zábrana v zmene
		Silné osobnosti
	Riziko	Mestská polícia
		Neprebudit' sa
		Okradnutie
	Priebeh dňa	Snaha zabudnúť
Hľadanie zmyslu dňa		
Sociálne služby	-	Možnosť hygieny
		Prístup pracovníka
		Absencia vlastného priestoru
		Prijatie bez predsudkov
		Pevný bod
Motivácia k zmene a vízia do budúcnosti	Prekážky v zmene	Závislosť na alkohole
		Exekúcie
		Ubytovanie s domácim zvierat'om
		Strata denného režimu
		Znovuzískanie dokladov

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2021

5.1 Príčina

Príčin, ktoré viedli u participantov k strate domova, je niekoľko. Často sa jednalo o kumuláciu rôznych faktorov zároveň. Participant Marek hodnotí ako hlavnú príčinu svojho prepadu na ulicu **alkohol** – „*No já jsem začal chlastat, no...A tak jsem sa dostal do sraček... a ještě jsem si našel takou kámošku, která popijela též, a tak jsme popijeli spolu, potom sme se rozešli...a šlo to do hajzlu.*“ Alkoholizmus sa u neho rozvíjal postupne, zasahoval ako vzťahy osobné: „*a ona mi řekla – kurva, ty musíš všetko dokurvit'? Tys nemohl aspoň ty dvě hodiny vydržet? To jsem pekne posral též.*“ tak aj vzťahy pracovné: „*pro mne to byli také*

prachy, já jsem nevěděl co s nima...takže automaty, chlast, chlast, a cigára, to se nepočítá, to k tomu patří... a zájezdy a píčoviny a peníze v prdeli a...pondelky áčka, sobota nedela, v sobotu se dělalo, v nedelu už ne...tak všechny peníze prostě šli do hajzlu a potom v pondelí už sa občas nechťelo, kocoviny...“ Absencie v zamestnaní následne viedli k ukončeniu pracovného pomeru. Svoju rolu zohrával tiež **vzt'ah k financiám** a ich neuvážené míňanie na alkohol či tabak. Svojej situácií prisudzuje subjektívne zavinenie, spôsobené vlastným pričinením.

Lucia v osemnástich rokoch odišla od svojej babičky, ktorá ju vychovávala a mala svoj byt. K odchodu prispeli **nehody v rodine**, kde konflikt predstavovala **odlišná predstava budúcnosti**: *„jakože takhle už sem byla poprvé na ulici, protože babička mala pro mne takovou tu budoucnost, že prostě přijde chlap, požádá me o ruku, a teprve si me odvede z baráku, a tak sme se s rodinou nejak přestali bavit, že jsem odešla dřív.*“ V rodine sa necíti prijatá, tvrdí, že sa jej rodina vzdala. V detstve zažívala sexuálne zneužívanie, ktoré však v rodine nechceli konkrétne riešiť, čo jej ublížilo. Po odst'ahovaní mala určité obdobie svoj byt, potom však stratila zamestnanie a následne sa ocitla na ubytovni. *„To jsem bydlela, rok jsem měla byt, já jsem šla po osmnáctich pryč, do dvaceti jsem měla byt, pak jsem byla na ubytovně, pak jsem byla v tých různých sociálních zařízeních, a už se to se mnou táhlo.*“ Na ulici sa ocitala opakovane, priebežne využívala ubytovanie v azylových domoch. Problematický bol tiež výber partnerov a **užívanie omamných látok**: *„jsem si našla přítele, s kterým jsem prostě otěhotněla, (...), a ten vlastně šel sedět a tam hodne hráli, hodne hráli aj...takové... jak bych to řekla, hodne hráli roly i drogy jakože takhle.*“

Patrik hodnotí príčinu svojej situácie ako kumuláciu niekoľkých faktorov, spojených aj so **stratou zamestnania**: *„Tož, přišel jsem o práci viš. O práci a rodiče se odstěhovali pryč takže jsem se nastěhoval za sourozencem a ten sa taky odstěhoval takže dopadl na ulici no.*“

Aneta sa na ulici ocitla vo svojich pätnástich rokoch. Dôvod predstavoval konflikt s matkou a nehody s rodinou: *„Hm...Jak to říct. Problémy s rodinou, našla jsem si přítele který byl na ulici a do toho se završili problémy s rodinou, hlavně s matkou, zemřel mi táta a matka mne vyhodila na ulici. V nějakých patnácti, šestnácti cca, tak já jsem skončila u přítele, pak jsme sa teda v devatenácti nějak vzchopili, měli jsme dítě, dali jsme se do pořádku, a pak zase jeho máma začala dělat peklíčko.*“ Po odchode z domova trávil čas najmä so svojím priateľom, ktorý bol rovnako na ulici. Neskôr bývali u jeho rodičov, kde ale opäť nastali konflikty. Svojej situácií pripisuje ale aj subjektívne zavinenie: *„Ale tak většinou, hodně je i zo svojich vlastních příčin.*“ Ako hlavnú príčinu svojho prepadu popisuje vzt'ah s rodičmi

a kladný vzťah k **alkoholu**: „*Jo, vesměs čo sa týče rodičů a alkoholu. A my jsme sa tomu taky nebránili takže...*“

Tomáš sa bráni zaužívanému stereotypu o tom, že osoby bez prístrešia majú problémy s alkoholom: „*Jako já jsem na ulici ani nebyl skrz to že bych brál drogy, nebo prostě chlatal nebo tak, já jsem se tam prostě ocitl že to všechno tak událo...*“ Vzťah k bezdomovectvu a alkoholu vyjadruje aj v pomoci, ktorú mu poskytuje kamarátka: „*No a hlavně v těch důležitých věcech, né že mi třeba koupí flašku jak ostatním.*“ Domov stratil po nezhodách s priateľkou a následne s matkou, na ulici sa ocitol zo dňa na deň. Presná príčina, prečo ho priateľka z bytu vyhodila, je mu doteraz neznáma. Sám priznáva, že má v danom období **zlý psychický stav**, a veľa vecí vo vzťahu prehliadal.

5.2 Subjektívne hodnotenie situácie

Bezdomovectvo a situácia s ním spojená u Mareka vyvolávala **pocity viny**, či výčítiek. „*A kolikrát...já mám strach jít spát brzo. Ja radši čekám až do té desáté hodiny, nebo co nejvíc vydržet a potom jít spát. Inak když jdeš spát...nevím v šest hodin, sa vzbudíš v jedenást, a do rána jenom ležíš, čumíš do blba, a přemýšláš nad takýma kokotinama, cos provedl...a teď nejhorší, že když tě to jebne, mrdaj na to, skoč pod vlak, vylez hen na věžák a pičo skoč z neho...takové úplné úchytky jakože. A to je na hovno.*“ Tieto pocity sa v niektorých momentoch transformujú až do samovražedných myšlienok. Najhoršie sa cíti, keď je sám. Formou odreagovania pre neho je, pokiaľ sa má s kým porozprávať, prípadne si pustí rádio, aby na myšlienky zabudol. Svoju situáciu hodnotí značne negatívne: „*Nejsem smířený. Chcu být lepší.*“

Situáciu v ktorej sa Lucia nachádza, spoločne s užívaním návykových látok psychológovia údajne zhodnotili ako **únik od minulosti**, s čím však ona nesúhlasí. „*Jako já jsem hodne chodila i k psychologovi, mi říkali že to mám hodne z toho, jak já jsem byla od dvou let do čtrnácti let znásilňovaná, do toho mi maminka umřela, do toho jsem byla týraná, do toho mám urezané prsty, prostě mi říkají že já si to takhlenc řeším, že utíkám od své minulosti. Já si osobne myslím že to není pravda ale...psychologové si to myslí.*“ Oproti životu pred tým jej najviac chýba **kontakt s deťmi**: „*Že nevidím své děti, na rovinu. Chybí mi děti. Ani né moje matka, ale děti. Sebastian. Hodne. Hodne no.*“

Aneta opisuje život na ulici ako **životný štýl**. „*Tak jsou tady třeba lidi co mají možnost bydlet, oni mají i svůj barák nebo tak a prostě...oni tam nechcou, jim se líbí víc život na té ulici.*“ Sama už považuje tento život za neadekvátny svojmu veku: „*...už bych měla teda*

začít ze sebou něco delat a že už jsem na to asi hodne stará, takhle být na ulici a tak. “ Vránci života na ulici jej najviac chýba **kontakt s rodinou a domáce pohodlie**: „*Tak...ten kontakt s rodinou určité a to že se člověk nemůže vyvalit doma na gauč k televizi nebo tak, prostě takové to pohodlí domácí. To bylo asi nejhorší. Člověk vlastně furt se pohyboval nebo tak, člověk nespočl.*“

Pre Tomáša je bezdomovectvo určitá **životná skúsenosť**: „*Ale zase jsem rád že jsem si to zkusil. Jako já jsem zastávce toho že bych si chtěl skusit jako co nejvíc věci co půjde, co mne bude bavit a jakože skusil jsem si hodne věcí co bych jako v normálním životě nezažil.*“ Na ulici mu však rovnako najviac prekáža absencia vlastného priestoru: „*To normální žití prostě, dojít dom, po práci, být prostě jak kdyby s přítelkyní nebo prostě v klidu, ve svém vlastním klidu. Ted'ka nemám vlastní klid vůbec, jakože to je hrůza.*“ Absencia vlastného priestoru a možnosť svojho kludu je tiež potom prekážkou vo využívaní rôznych pobytových sociálnych služieb, ako je nocľaháreň či azylový dom, kde sa človek neustále ocitá v kolektíve bez možnosti súkromia.

5.3 Život na ulici

Zo života na ulici nás v rámci výskumných otázok zaujímali **vzt'ahy, riziká**, ktoré súvisia so životom na ulici a obvyklý **priebeh dňa**.

5.3.1 Vzt'ahy

Marek má s ľuďmi na ulici ako kladné, tak aj negatívne skúsenosti: „*Jsou lidi a lidi. Jsou lidi kteří se na tebe vyserou, a jsou lidi kteří ti pomůžu. Kterí ti dají blbě jídlo.*“

Lucia vníma ostatných na ulici ako svoje „deti“. Má potrebu sa o nich starať, do denného centra chodí napríklad navariť aj pre ostatných, ktorí momentálne spolu prespávajú na squate. Snaží sa, aby medzi nimi fungovala **solidarita** a o veci sa delili: „*väčšinou já se snažím jich naučit' jednu jedinou věc, že to co vám dám do placu, když má někdo víno, ať ho do placu dá...(.)...a tady nejde ani o to víno, nebo o ty cigarety, ale vždycky jsme se prostě delili.*“ Lucia zastáva určitú funkciu matky: „*Oni mne berou, oni mají tendenci pořád mi někteří ti lidi z ulice pořád všechno vysvětlovat, nebo prostě jak kdybych jim dělala velkou mámu. Proto oni mi říkají baráková.*“ Na squate sa zakaždým snaží všetko zabezpečiť, aby bol dostatok jedla aj vody. Vzt'ahy na ulici podľa nej môžu byť niekedy sebecké, inak ich ale hodnotí až idylicky: „*jakože stane se že jsme na sebe zlí nebo cosi, každý z nich má nějakou mouchu, aj já, neříkám, že ne a...občas se pobijou ale to zase pak jdou, dají si ruku,*

obejmou se a jakože tohle bych ani neřešila, spíš...my mezi sebou na ulici máme strašně krásný vztah. Všichni.“

Rovnako ako pre Luciu, je aj pre Anetu **partia ako rodina**. *„Já mám rodinu vlastně tady, kluky na ulici. Protože oni mne drželi když jsem prostě skončila na ulici a tohle, oni mne vždycky podrželi a pomohli mi. I když pomohli i dolu ale pomohli i nahoru (smiech). Jak, prostě člověk ví že není sám, že, jak si najde kamarády.“* Dôležité je pre ňu to, že ako partia držia spolu a poskytujú si **vzájomnú pomoc**: *„Neviděla sem třeba že by se někde jinde po republice stalo to, že když je někomu špatně, aby prostě partie se domluvila a střídali se a chodili se na toho člověka dívat a...fakt, nikde jinde sem to nezažila než tady na Vsetíne.“* Aj napriek tomu že momentálne býva u priateľa, partia je pre ňu naďalej podstatná, je z ľuďmi z partie v kontakte a v prípade, že jej nevýjde vzťah s priateľom, má v pláne sa k nej vrátiť: *„pořád vlastně takhle držíme při sobě a věřím tomu že kdyby se teď stalo že bych se rozešla s přítelem a znova skončila na ulici tak vím že vždycky mám kam jít, takže aspoň tak...“*

Patrik vníma vo vzťahoch na ulici hlavne **premenlivosť**, spôsobenú abúzmom alkoholu : *„Tož někdy se chovají kamarádsky a někdy aj, prostě až nepřičetně. Prostě, podle toho jak jsou kdy napití no.“*

Tomáš má mnoho negatívnych skúseností. Niekoľko krát bol na ulici okradnutý, prišiel tak o doklady a má pocit, že ho ostatní ľudia z ulice „zrážajú“ dolu, **bránia v zmene**, počas toho ako sa snaží riešiť svoju situáciu. Napriek tomu, práve za to aký náročný môže život na ulici byť, a s čím všetkým sa musí človek vysporiadať, ich opisuje ako **silných ľudí**: *„Jako já vychádzím ze všema a takhle ti lidi jsou mi přijde chytřejší, jelikož jsou v horší situaci a prostě jak kdyby vidí ten svět úplně jinak než lidi, čo prostě žijou běžným životem. Prostě jak kdyby...hodnotím je jako silné lidi.“*

5.3.2 Riziko

Za jedno z rizík, ktoré súvisia so životom na ulici, bola označená **mestská polícia**. Lucia má s mestskou políciou niekoľko negatívnych skúseností. *„...přijela policie, ta mne z tama té čekárny vykázala, to jsem neměla ani vypité, nic, že já jako bezdomovec, nemám právo tam vůbec jakože čekat, nebo kouřit nebo vůbec...čož mne překvapili, jakože vyloženě nás nahání. A nevysvětlíš jako čo jakože...nevím, nevysvětlíš. Že nic nedeláš, že nic takového...“* S mestskou políciou zažila ešte niekoľko incidentov, opisuje podľa nej zbytočné pokutovanie a rovnako agresiu zo strany mestskej polície. Niekoľko krát ich údajne príslušníci mestskej polície napadli aj fyzicky a tiež tvrdí, že im polícia odobrala doklady:

„když můj bývalý byl ještě venku, tak to zase oni mi zebrale občanku a už mi ji nevrátili, tak na úřadě jsem tři stovky dostala pokutu, protože to už je několikátá občanka, a prostě nikomu nevysvětlíme když jsme na ulici že, to prostě vezmou...a to nejsem jediná komu takhle sebrali občanku.“

Vyhrotené vzťahy s mestskou policiou popisuje aj Aneta: „Tak...člověk se denne něčeho bojí. A tak největší riziko...nevím. Tož tady na Vsetíne hlavne ti policajti. Protože když člověk někde spal nebo to tak voni byli schopni nám hodit i slzák na squat nebo tak...“ Z prístupu mestskej polície jej rovnako prekáža podľa nej neoprávnené pokutovanie: „Tak hodne krát nás třeba pokutovali, úplně zbytečně, bez důvodu. Ani alkohol jsme nepili nebo tak ale oni už prostě si nás vyhmátli... a to mají určite kluci problémy ještě do dneška. Je tady pár takových co jsou něco a my jsme vlastně pro ne byli nic že...“ Príslušníci mestskej polície sa podľa nej nad nich povyšujú, čo má následne vplyv aj na jej sebahodnotenie: „třeba policajti, městská policie a tohle, že z vás dělají tí největší špíny a toto a ještě vás zhodí a...prostě sebedůvera úplně jde do háje že...“

Ďalšie riziko predstavovala samotná možnosť, že sa človek ráno **neprebudí**. „Tak to je těžké ale no. To je...to je těžké no. Nad tím přemýšlím a...ono, těžké je to samo o sobě no už. Takže největší překážkou je asi to že bojím že se ráno nezbudím. To akorát asi to. Překážka no.“ (participant Patrik) Veľmi podobne sa vyjadrila aj Aneta: „...a že člověk vlastně přes zimu neví, jestli se ráno probudí. To je druhá věc.“

Tomáš za najväčšie riziko považuje možné **okradnutie**: „Že te okradaj lidi, když prostě můžou,...“ Zároveň ale, nakoľko má za sebou niekoľko rokov bojových umení, tvrdí, že to je v podstate to jediné, čo sa mu môže stať: „Jo jo, od malička jsem sportoval. Tož prostě měl jsem to sebedůvěrou trošku, že jako mi nikto neublíží. I když mne okradli, to je asi jediné co mohli udělat.“

5.3.3 Priebeh dňa

V prípade Anety, sa vrámci trávenia dňa jedná aj o **snahu zabudnúť**: „Tak...ráno jsem vstala, a šlo se třeba na víno, aby se zabil další den. Prostě vždycky se muselo najít něco, jak ten den zabít. Ať ten člověk nemyslí na to jak na tom je.“ K náplni dňa často pomohol alkohol, vďaka ktorému čas ubehol rýchlejšie. Dôležitá bola aj snaha **nájsť zmysel** daného **dňa**: „A vlastně když člověk nějakou tu dobu propil tak...jak kdyby mu to utíkalo rychleji. Prostě fakt nejak zabít ten čas. To bylo nejhorší. Několikrát se nepodařilo nebo tak...a to

prostě. Když chodíš od ničeho k němu....že prostě hledáš ten smysl toho dne. Prostě nejde to sedět na jednom místě a tak, to člověk nic nevyřeší že.“

„Tož ráno vstanu, ráno se probudím, zapálím si cigaretu, odskočím si na toaletu, a...idu buď na káčko a nebo tady do Rokytnice. A jinak...jen tak. Různo no.“ (Patrik) Podobne s denným režimom je tomu aj u Tomáša. Deň vyplňa riešením osobných záležitostí, čo predstavovalo napríklad vybavovanie dokladov, prípadne sa snaží pomáhať ostatným: *„Když jsem chodíval na brigádu tak brigáda, ale jinak můj den teďka vlastně nijak...(..)... Prostě řeším si své osobní věci a pomáhám kamarádům kolem sebe, co se dá. Jakože co su na tom ještě hůř než já.“*

Náplň dňa u mladých osôb bez domova obvykle nemá konkrétnu štruktúru. Môže to viesť ku **strate** akékoľvek **denného režimu**, čo sa môže neskôr prejaviť ako problém napríklad aj pri dochádzke do zamestnania. Stratu denného režimu Patrik sám hodnotí ako jeden z problémov svojej ďalšej reintegrácie. Náplň dňa môžu v niektorých prípadoch tvoriť aj samotné sociálne služby.

5.4 Sociálne služby

Marek hodnotí sociálne služby kladne. Dôležitá je pre neho možnosť využitia sprchy a **vykonania hygieny**. *„Tož popravdě...já si nestěžuji. Hlavně sprcha je tu, to je důležité, síce mohli by toto zavést, jak je to na Káčku, tam.“* Na K-centre sa Marekovi páčil systém, kedy si klient po každom použití dá sprchu po sebe do poriadku a až potom ju opustí. *„To by mohli zavést tadyk...jako já jsu též špína ale tak taková doufám že ještě ne.“* Možno usúdiť, že denné centrum a možnosť vykonať hygienu je podstatné z hľadiska vnímania samého seba a tiež pocitu, že si človek napriek životu na ulici ešte udržuje istú úroveň čistoty.

Lucia oceňuje prístup v K-centre a dennom centre, čo sa týka individuálneho prístupu a riešenia problémov klienta. *„Nějakej akutní případ a byly tam zavřeny jakože a fakt jakože ten člověk, řekl že má problém a oni s ním okamžitě šli to řešit. Byli tam zavřeni asi dvě hodiny a to se mi na nich třeba líbí tohle.“* Problémovo vníma pobytové zariadenia, kde mala niekoľko zlých skúseností. *„tam je několik zaměstnanců a tam se točí psychika. Tá paní je na tebe úplně hodná, která ti pomůže, fakt poradí ti, všechno, a z ničeho nic je na tebe hnusná a udělá z tebe tú nejhorší mámu která může být. Nahorě taky (myslená nocl'aháreň*

– *poznámka autora*).“ Podstatným bodom sociálnych služieb je pre Luciu **prístup pracovníka**.

Patrik tvrdí, že je so sociálnymi službami spokojný. Ako návrh na zmenu uviedol: „*No maximálně tak co bych zavedl je aspon foukat no. Na alkohol test.*“ Klienti pod vplyvom alkoholu často vyvolávajú konflikty a rozbroje a je pochopiteľné, že ostatní klienti sa potom nemusia cítiť príjemne. Pri otázke, či nezvažoval ubytovanie v azylovom dome, ako prekážku zhodnotil „*kolektiv*“. Ako nedostatok sociálnych služieb v tomto prípade možno chápať **absenciu vlastného priestoru** a kľudu.

Aneta využíva pomoc sociálnych služieb pri riešení administratívnych záležitostí. „*...ale už nepotřebuji to co dříve, nepotřebuji nějakou podporu extra nebo tak. Akurát co se jedná ohledně papírů, papírování a tak...*“ Sociálne služby hodnotí ako veľmi podporujúce, kde je priestor na rozhovor a človek je **prijatý bez predsudkov**: „*Tak. Elim vlastně a K-centrum, Agarta, mne postavili na nohy, takže. Díky tomu že vlastně, fakt s téma pracovníkama si člověk může pokecat líp jak kolikrát s kamarádama, protože ti jsou věčně pod parou že, na ulici tak...Určite pomůže to, a vlastně ti lidi vám dali i iniciativu vlastně, pomůžou vám v tom že...jak to říct, že se necítíte prostě tak na nic, že oni vás berou vážně jako lidi.*“

Tomáš z počiatku nechcel sociálne služby využívať a zo svojej situácie sa chcel dostať sám. „*No já jsu za to rád, protože jsem se tomu celú dobu vyhýbal a myslel jsem si že to de i bez toho, ale až tohle mne dovedlo jak kdyby na tú myšlenku že prostě nemusím tak běsnit, (...), jsem tak zvlčel, jak kdyby na té ulici, že jsem prostě už pak řešil aj tí veci které jsou nelegální a tak, tak prostě tohle mne dovedlo zas spátky k tomu abych se uklidnil, aby jsem vůbec nevnímal takové věci a prostě žil si normálním životem. Prostě řešil to všechno jak kdyby, tú svojí situaci a neřešil ty kšefty okolo a takové věci.*“ Sociálne služby v tomto prípade môžeme chápať ako istý **pevný bod** v živote, predstavujúci bežné fungovanie. Prístup pracovníkov hodnotí kladne a nápomocne: „*tak jsme pokecali celú cestu a on mne tak vyslechl, ještě se za mne pomodlil. Co prostě já nejsem ani věřící ale bylo to pro mne jak kdyby takové...duchovně. Jak to říct. Hodne, hodně hluboko. Fakt jakože.*“ Spolu s Patrikom mu však chýba vlastný priestor a určitý kľud: „*...no, hlavně tam není ten klid na té noclehárně, tam prostě není vůbec nějaký osobní klid, to je hrozně.*“

5.5 Motivácia k zmene a vízia do budúcnosti

Marek, rovnako ako príčinu svojho prepadu na ulicu tak aj za najväčšiu prekážku, aby svoju situáciu zmenil, považuje **závislosť na alkohole**: „*Jak přestat? Toť otázka.*“ Pri rozhodnutí sa na liečbu, či obmedzenie alkoholu však čaká na potenciálnu partnerku, prípadne človeka, ktorý má podobné skúsenosti: „*Já by jsem potřeboval právě někoho k sobě...třeba někoho, který si to aj zažil, ať jakože ví, že co to je...*“ Obáva sa, že sám by to nezvládol. Otázne pre neho aj je, v prípade že by absolvoval liečbu, kam by sa vrátil po jej ukončení: „*Sem přemýšlal, že bych do toho normálně šel. Ale vydržet to. Ale potom se zase vrátíme tady, mezi...jako promiň, tady to tu komunitu a bude to zase spátky...*“ Ďalšou prekážkou, ktorá na neho pôsobí demotivačne, sú **exekúcie**: „*měl by jsem mít barák...ale já na to nějak seru. Stejně by mi to exekuce sebrala. Nevím, je to velice složité*“

Lucia vidí najväčšiu prekážku v tom, že má problém nájsť **ubytovanie so psom**: „*...já nemusím být na ulici jakože takhle, ale mám problém s ní že jo...jí mám od miminka a mám ji aj čipovanou, naočkovanou všechno, Sofinku, ale prostě já ji nenechám na ulici, nenechám ji ani jako že bych ji někomu dala. To zas né. A mne...já s ubytováním mám problémy ty, že málokto chce pejska.*“ Z rovnakého dôvodu momentálne nevyužíva ani služby azylového domu: „*Mne chtěli aj spátky ať jdu na azylák, ale s tím že tam psa taky nevezmou. Takže...z hygienických důvodů no. To tak mají.*“ K psovi, Sofinke, má veľký vzťah a nie je ochotná sa jej zdať. Momentálne kontaktuje rôzne možnosti ubytovania, kde by pes bol povolený a dúfa vo zmenu svojej situácie. Do budúcnosti by rada získala deti späť do svojej starostlivosti.

Patrik nad zmenou svojej situácie uvažuje, je to však pre neho náročné: „*Jo, to áno, ale ono je to těžké dostat se z ulice spátky na vrch.*“ Najväčšiu prekážku pre neho predstavuje **strata denného režimu**: „*Dostat se zpátky do toho rytmu života, jak byl dřív. To je těžké.*“ Zmenu svojej situácie a návrat do rytmu považuje za možný, nie však v aktuálnej chvíli: „*Áno, to bych byl, ale musím tomu dát čas. Musím tomu akorát dát čas no.*“

Motiváciu ku zmene, hlavne vo vzťahu k alkoholu, v prípade Anety predstavovali jej **deti**: „*Ne ne ne, prostě jsem si uvědomila že to vážne nemá smysl, že jsem sa tři roky nestýkala s dcerami a pak mi došlo že když už vlastně mám obě dvě pomalu ve škole tak...už bych měla teda začít ze sebou něco dělat a že už jsem na to asi hodne stará, takhle být na ulici a tak.*“ Aneta v čase rozhovoru bývala u svojho priateľa. Do budúcnosti však aj tak má obavy, že by sa na ulici opäť mohla ocitnúť a preto sa nesnaží o získanie detí do vlastnej starostlivosti:

„A mám vážně strach že by se mohlo něco podělat, jakože bych se třeba rozešla s přítelem nebo takhle...práci mám sice jistou ale i tak. Do té práce člověk z té ulice vstane ale co děti...takže tohle nechci riskovat.“

Tomáš je z participantov na ulici najkratšie a aj najvýraznejšie prejavuje svoj záujem o zmenu situácie: *„A jakože už se to chýlí ke konci abych byl prostě spátky v životě...jako fakt tohle já, lítání po ulici a tak, to není nic pro mne.“* V blízkkej dobe sa chce zamestnať a do budúcnosti uvažuje aj o obnovení živnosti, *„...už mám vyřízenou občanku, práci vlastně domluvenou, buď v Praze nebo ještě v Holandsku, mám pozastavenú živnost ale přemýšlím že půjdu do toho Holandska možná...jestli ten koronavirus nebude tomu bránit.“* Ako prekážku vníma to, že ho ostatní ľudia na ulici zrážajú dolu: *„já se celou dobu snažím dostat spátky do režimu, normálně do života...pár krát se mi to podařilo, ale vždycky mne někdo srazil dolu, někdo z tych lidí okolo vždycky prostě...třeba mi sebrali tí věci nebo tak jakože...pořád mne někdo brzdil.“* Na druhej strane to ale pre neho predstavovalo motiváciu, mal potrebu okoliu dokázať, že je schopný sa z ulice dostať, *„Prostě ti lidi okolo mne mne prostě sráželi, říkali že už se z tý ulice nedostanu nikdy a tak...tak jsem jim chtěl dokázat že teda šlo to několikrát...“* Problém pri návrate do bežného života ale predstavovalo aj okradnutie a následný **problém so znovuzískaním dokladov**: *„Jo, to byla úplně patová situace pro mne. Vlastně bez občanky ani práce, nic, já jsem si jakože domluvil práci a oni furt chtěli tú občanku tak pak jsem tam stejně skončil.“*

6 DISKUSIA

Práca sa zaoberala problematikou mladých ľudí bez domova v meste Vsetín. Cieľom práce bolo zistiť viac o kľúčových momentoch, ktoré viedli k sociálnemu prepadu mladých ľudí a tiež o prekážkach, ktoré môžu brániť reintegrácií do spoločnosti. Výsledky nášho výskumu zrovnávame s niekoľkými ďalšími autormi, ktorí sa venujú uvedenej problematike ako v prostredí Českej republiky, tak aj v zahraničí.

Prvou skúmanou oblasťou bola príčina straty domova. Marek, Strnad a Hotovcová (2012) popisujú, že za príčinou bezdomovectva mladých ľudí často stojí rozpad alebo nefunkčnosť rodiny. Impulzom k odchodu z rodiny môžu tiež byť odlišné predstavy o ich budúcnosti. Toto tvrdenie potvrdzuje aj náš výskum, keď u viacerých participantov zohrali nezhody v rodine a niekedy nevhodné rodinné prostredie vplyv na prepad, či odchod na ulicu. Ďalšie zistené príčiny predstavovali abúzus návykových látok, nezodpovedný vzťah k financiám, stratu zamestnania a nepriaznivý psychický stav. Vágnerová, Csémy a Marek (2013), rozdelili príčiny odchodu na ulicu do niekoľkých kategórií a to nadmerné užívanie návykových látok alebo alkoholu, neschopnosť a neochotu systematicky pracovať, kombináciu porúch správania s neochotou pracovať a duševnú chorobu. V prípade nášho výskumu rovnako figurovala ako príčina abúzus alkoholu či iných návykových látok, ktorá následne viedla k strate zamestnania a iným problémom spojených s užívaním látok. Hodgson, Shelton, a Los 2013 in Kidd a kol., 2018 popisujú medzi mentálnych zdravím, užívaním návykových látok a bezdomovectvom komplexný vzťah. Odhadujú, že 48-98,0 % mladých ľudí bez domova by spĺňalo kritéria na aspoň jednu diagnózu spojenú s mentálnym zdravím, s čím v rámci získaných výsledkov môžeme súhlasiť.

Bezdomovectvo ako také, ponímajú mladé osoby bez domova rôzne. Vzniknutá situácia zahŕňa pocity viny, môže slúžiť ako únik od minulosti, predstavuje ale tiež životnú skúsenosť a formu životného štýlu. Z analýzy dát sme dospeli k veľmi podobným výsledkom ako Marek, Strnad a Hotovcová (2012), kedy život na ulici symbolizoval miesto slobody, kde sa mladí dospelí nemusia riadiť pravidlami, či plniť akékoľvek povinnosti.

Vzťahy, ktoré na ulici mladí ľudia medzi sebou majú, sa vyznačujú solidaritou, vzájomnou pomocou, ale tiež nestálosťou a niekedy prekážkou v zmene danej situácie. Partia v niektorých prípadoch predstavuje náhradu rodiny. O premenlivosti vzťahov píše aj Snow a Anderson (1993), ktorí ich opisujú ako povrchné a nestabilné, aj keď ľahko nadviazateľné, s čím sa stotožňujeme. Podľa výskumu Vágnerovej, Csémy a Mareka (2013), napriek tomu,

že súdržnosť so skupinou a priateľstvo je pre mladých ľudí veľmi dôležité, aj keď sa v niektorých prípadoch môže jednáť skôr o uľahčenie života na ulici, vzťahy s ostatnými bezdomovcami hodnotia skôr negatívne a to obzvlášť ženy. (graf č. 27, str. 110) V našom výskume naopak ženské participantky kladú vzťahom na ulici veľký význam a výrazne pozitívny aspekt. Rozdiel môže zapríčiniť samotné mesto, kedy v Prahe, vo veľkom hlavnom meste je väčší výskyt osôb bez domova, a dochádza k ľahšiemu nadviazaniu nových kontaktov, ale tiež väčšiemu riziku podrazu a pod. V menšom meste sú osoby bez domova nútené žiť viac komunitne, pred svojimi činmi by sa anonymne nestratili v ruchu veľkomesta.

Najväčšie riziko súvisiace so životom na ulici pre mladých ľudí predstavovalo okradnutie, strach, že sa človek nemusí ráno prebudiť a vzťahy s mestskou políciou. Okradnutie ako negatívnu stránku života na ulici rovnako potvrdzuje aj Vágnerová, Csémy a Marek (2013), kedy sa mladí bezdomovci často stávajú obeťou rôznej trestnej činnosti. Vzťahy polície s osobami bez domova sú podľa Štechovej, Luptákovéj a Kopoldovej (2009), na základe skúseností zo zahraničia, pravdepodobne napäté a často vyostrené. Naš výskum potvrdil túto mienku, kedy mestská polícia pre mladých ľudí bez domova predstavovala jedno z rizík života na ulici. Autori zahraničnej štúdie, ktorá na túto tému prebehla v Regensburgu (Jacobi a kol., 2003 in Štechová, Luptáková a Kopoldová, 2009) zhrňujú, že jedným z problémov vo vzťahu bola aj vzájomná nevedomosť jednotlivých skupín, o práci a povinnostiach mestskej polície zo strany osôb bez domova a naopak, nevedomosť o príčinách a ďalších aspektoch bezdomovectva z pohľadu polície.

Môžeme konštatovať, že sociálne služby v živote mladých ľudí bez domova predstavujú významnú zložku. Poskytujú možnosť vykonať hygienu, tvoria priestor, kde sú klienti prijímaní bez predsudkov a taktiež predstavujú pevný bod, či určitý vzor bežného života. Veľkú rolu hrá prístup pracovníka, za nevýhodu je ale považovaná absencia vlastného priestoru, či súkromia. Podobný problém so sociálnymi službami, identifikovaný ako nedostatok súkromia a kľud, uvádza tiež Černá. (2019) Ďalšiu z bariér využívania služieb podľa autorky predstavuje kumulácia ľudí s podobným problémom na jednom mieste, čo môže obzvlášť v zimných mesiacoch viesť ku konfliktom. S uvedeným tvrdením, na základe odpovedí participantov aj pozorovania sa stotožňujeme.

Najväčšie prekážky, ktoré mladí ľudia bez domova vidia vo zmene svojej situácie, sú závislosť na návykových látkach, exekúcie, strata denného režimu, problém so znovuzískaním dokladov a získanie ubytovania spolu s domácim zvieratkom. Vo výskume

Mikeszovej a Luxa (2013) prekážky takisto predstavovali dlhy, závislosť na drogách a alkohole, prípadne nízka sebadôvera. Nízka sebadôvera v našom výskume vystupovala v prípade Mareka, ktorý si neverí, že by bol schopný zvládnuť liečbu závislosti na alkohole. Prekážku podľa autorov predstavoval tiež nedostatok dostupných bytov a možná diskriminácia na napr. základe bydliska v azylovom dome, čo žiaden z našich participantov nepotvrdil. Ďalšiu prekážku v podobe znovuzískania dokladov ako problém videli mladí bezdomovci tiež vo výskume Vágnerovej, Csémy a Mareka. (2013) Absencia dokladov podľa autorov môže ale niekedy slúžiť aj ako výhovorka, kedy sa tým osoba stáva anonymná, a aj keď nemá možnosť sa napr. zamestnať, na druhej strane spoločnosť od nej nič nevyžaduje, nie sú o nej vedené záznamy a pod. Poslednou prekážkou v zmene situácie bolo vlastníctvo domáceho zvierat'a a problém ubytovania s ním. Domáce zviera môže hrať v živote mladého bezdomovca dôležitú rolu a je pochopiteľné, že sa ho odmieta vzdať. Výskum, ktorý sa zaoberal vlastníctvom zvierat u mladých osôb bez domova (Rhoades, Winetrobe a Rice, 2014) preukázal pozitívny vplyv zvierat'a na mentálne zdravie, kedy poskytovalo spoločnosť, pocit, že je osoba milovaná, prípadne ochranu. Feantsa (2013) hovorí o prekážkach aj v dostupnosti bývania, z hľadiska finančnej dostupnosti, v našom výskume však žiaden participant neuviedol tento fakt ako prekážku.

Odporúčanie pre prax

Na základe výsledkov kvalitatívneho výskumu, je možné predložiť odporúčanie pri poskytovaní sociálnej práce v klinickej praxi s cieľovou skupinou mladých ľudí bez domova.

1. Mladí ľudia bez domova často vo svojej minulosti zažili rôzne negatívne až traumatické skúsenosti, ako sexuálne zneužívanie, stratu blízkej osoby alebo depresívnu epizódu. Bolo by vhodné, aby mladí ľudia bez domova mali ľahký prístup a možnosť riešiť svoje problémy, prípadne následky zanechané týmito udalosťami na psychickom zdraví so psychológom, psychoterapeutom, psychiatrom či inými odborníkmi na duševné zdravie v priebehu poskytovania sociálnych služieb.

2. Bezdomovectvo mladých ľudí je fenomén, ktorý má podľa aktuálnych štatistík zvyšujúcu sa tendenciu. Je preto dôležité myslieť na dostatok najmä nízkoprahových denných centier pre osoby bez prístrešia a ich dostatočnú kapacitu.

3. V prípade bezdomovectva platí, že čím dlhšie sa osoba na ulici nachádza, tým viac sa integruje do bezdomoveckého štýlu života, a následná reintegrácia sa stáva náročnejšou. Je preto dôležité mladých ľudí bez domova motivovať ku zmene situácie v čo najkratšom čase a aktívne vyhľadávať túto sociálnu skupinu v rámci terénnych sociálnych služieb.
4. Sociálne služby a pracovníci v sociálnych službách často predstavujú hlavné spojenie medzi mladými osobami bez domova a majoritnou spoločnosťou. Je podstatné, aby pracovníci v sociálnych službách vystupovali ako vzor a sami poskytovali príklady, ako je možné situáciu zmeniť.
5. Získanie adekvátnej práce môže hrať kľúčovú rolu v ďalšej reintegrácii mladého človeka bez domova. Jednu z možností by predstavovala väčšia dostupnosť JOB centier, ktoré by mladým ľuďom ponúkli informácie o dostupných pracovných miestach, odporučili prípadnú rekvalifikáciu a pomohli udržať pracovné návyky.

ZÁVER

Predložená bakalárska práca je venovaná problematike mladých ľudí bez domova. Mať domov, zázemie a stabilnú strechu nad hlavou je jedna zo základných vecí, ktoré človek potrebuje. Jeho absencia predstavuje problém, ktorý sa dotýka všetkých aspektov života jedinca, a zasahuje oblasť ako osobnú, tak pracovnú, ekonomickú či zdravotnú. V prostredí Českej republiky nie je problematike mladých osôb bez domova venovaná veľká pozornosť. Pomocou kvalitatívneho výskumu sme sa snažili rozšíriť poznatky o tomto fenoméne, ktorý má vzrastajúcu tendenciu a predstavuje závažný spoločenský problém. Cieľom práce bolo analyzovať problematiku mladých ľudí bez domova v meste Vsetín, zistiť rozsah a príčiny sociálneho prepadu mladých ľudí bez domova ale tiež subjektívne posudzovanie riešenia svojho nepriaznivého stavu. Práca zároveň upozorňuje na aktuálny stav riešenia tejto situácie v Českej republike.

Teoretická časť práce predstavuje základné pojmy spojené s bezdomovectvom, jeho formy, nebezpečenstvo sociálneho vylúčenia a základnú typológiu podľa organizácie ETHOS. Na základe výskumov uvádza počet osôb bez domova v Českej republike a pohľad spoločnosti na túto skupinu osôb. Popísané sú tiež možné príčiny tohto sociálneho prepadu na život na ulici, vrátane platnej legislatívy v Českej republike a sociálnych služieb podľa zákona č. 108/2006 Sb., ktoré sú určené osobám bez prístrešia, s konkrétnymi zariadeniami sociálnych služieb dostupných v meste Vsetín.

Praktická časť práce predstavuje analýzu a popis získaných výsledkov z kvalitatívneho výskumu. Prostredníctvom techniky pološtrukturovaného rozhovoru sme sa snažili zmapovať situáciu mladých ľudí bez domova (klienti denného centra pre osoby bez prístrešia Elim, vo vekovom rozmedzí 18-30 rokov) v meste Vsetín. Cieľom bolo zistiť príčiny straty domova, subjektívne hodnotenie tejto situácie vlastnými klientmi v sociálnych zariadeniach vo Vsetíne. Pozornosť je venovaná aj vzťahovej problematike mladých ľudí bez domova, vrátane rizík, ktoré súvisia so štýlom života tejto subkultúry na ulici a ich názorom na dostupné sociálne služby. Je nutné si uvedomiť, aká dôležitá je u tejto sociálnej skupiny motivácia k zmene a vízie do budúcnosti.

Na základe získaných výsledkov sú uvedené aj odporúčania pre klinickú prax pre sociálnych a zdravotne sociálnych pracovníkov pri poskytovaní sociálnej práce s riešenou znevýhodnenou sociálnou skupinou mladých bezdomovcov. Za dôležitú považujeme starostlivosť o duševné zdravie mladých ľudí a zapojenie psychológa, či psychiatra do

procesu reintegrácie mladého človeka bez domova. Podstatná je tiež kvalitná depistážna činnosť v rámci terénnych sociálnych služieb a aktívne riešenie nastalej situácie.

Na základe uvedených entít je možné konštatovať, že vytýčené ciele predloženej bakalárskej práce boli naplnené.

Len vhodne aplikovaná sociálna práca s uvedenou sociálnou subkultúrou môže zastaviť či znížiť počet ľudí žijúcich na ulici a pomôcť s ich úspešnou reintegráciou späť do majoritnej spoločnosti.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATURY

- [1] ČERNÁ, Eliška, 2019. *Z ulice do bytu: sociální práce v procesu reintegrace do bydlení*. Praha: Slon. ISBN 978-80-7419-282-1.
- [2] HENDL, Jan, 2015. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 4. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982-9.
- [3] KIDD, Sean a kol., 2018. *Mental Health and Addiction Interventions for Youth Experiencing Homelessness: Practical Strategies for Front-line Providers*. Toronto: Canadian Observatory on Homelessness Press. ISBN 978-1-77355-015-2.
- [4] KLIMENT, Pavel a Vít DOČEKAL, 2016. *Pohled na bezdomovství v České republice*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 978-80-244-5007-0.
- [5] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1284-0.
- [6] MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ, 2012. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0090-1.
- [7] PAVELKOVÁ, Jaroslava, 2014. *Bezdomovci a žebráci: společenko-ekonomický znevýhodnění jedinci*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda, Fakulta sociálních věd. ISBN 978-80-8105-572-0.
- [8] SNOW, David A., a Leon ANDERSON, 1993. *Down on Their Luck: A Study of Homeless Street People*. California: University of California Press. ISBN: 978-05-200-798-92.
- [9] SVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: Pravidla hry*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [10] VÁGNEROVÁ, Marie, 2000. *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří*. 1.vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-308-0.
- [11] VÁGNEROVÁ, Marie, Ladislav CSÉMY a Jakub MAREK, 2013. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2209-5.

Internetové zdroje:

- [1] AGARTA, 2021. *Pomoc závislým a jejich blízkým na Valašsku* [online]. [cit. 2021-1-11]. Dostupné z: <https://www.agarta.cz>.
- [2] AZYLOVÝ DŮM PRO ŽENY A MATKY S DĚTMI O.P.S, 2020. [online] *Výroční zpráva 2019*. Vsetín: Azylový dům pro ženy a matky s dětmi o.p.s. [cit. 2021-01-11] Dostupné z: <https://www.azylovydum.cz/wp-content/uploads/2020/06/Výroční-zpráva-2019.pdf>.
- [3] BURT, Martha R., 2007. *Understanding Homeless Youth: Numbers, Characteristics, Multisystem Involvement, and Intervention Options*. [online] [cit. 2021-01-07]. Dostupné z: <http://homeless-youth-numbers-characteristics-multisystem-involvement-and-intervention-options.pdf>.
- [4] ČESKO, 2006. Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006 o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů*. [cit. 2021-01-07]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>.
- [5] ČESKO, 2020. *Usnesení vlády České republiky ze dne 12. října 2020 č. 1028 o zabezpečení a organizaci poskytování sociálních služeb po dobu trvání nouzového stavu* [online] [cit. 2021-01-08] Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/1443715/Usneseni_1028.pdf.
- [6] DÁŠA FON FLAŠA, 2011. [text písně] *Nové životy starých domov*. In: DÁŠA FON FLAŠA, *Mrchožrút*, Burina Records. [cit. 2021-01-08] Dostupné z: <https://dasafonflasa.bandcamp.com/track/nov-ivoty-star-ch-domov>.
- [7] EDGAR, Bill, Henk MEERT a Joe DOHERTY, 2004. *Third Review of Statistics on Homelessness in Europe: Developing an Operational Definition of Homelessness* [online]. Brusel: FEANTSA [cit. 2021-01-03]. ISBN 9075529309. Dostupné z: <https://www.feantsaresearch.org/download/3-20041762990330054027965.pdf>.
- [8] ELIM, 2020. [online] *Výroční zpráva 2019*. Vsetín: Elim. [cit. 2021-01-11] Dostupné z: <http://www.elimvsetin.cz/vyrocní-zpravy>.
- [9] ELIM, 2021. *Elim Vsetín* [online]. [cit. 2021-1-11]. Dostupné z: <http://www.elimvsetin.cz>
- [10] ETHOS, 2007. *Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení v prostředí ČR* [online], [cit. 2021-01.07.] Dostupné z:

https://www.feantsa.org/download/cz___8621229557703714801.pdf.

[11] FEANTSA, 2013. *Youth Homelessness is on the rise: some urgent measures are required* [online] [cit. 2021-01-07] Dostupné z: https://www.feantsa.org/download/youth_recommendations_revised9054581363708729733.pdf.

[12] FEANTSA, 2020. *European Framework for Defining Youth Homelessness* [online] [cit. 2021-01-07] Dostupné z: https://www.feantsa.org/download/framework-for-defining-youth-homelessness_final_pdf3614092469143708469.pdf.

[13] HRADECKÝ, Ilja a Vlastimila HRADECKÁ, 1996. *Bezdomovství - extrémní vyloučení*. [online]. Praha: NADĚJE [cit. 2021-05-01]. Dostupné z: https://nadeje.cz/img-content/files/docs/odborne/1996bezdomovstvi_exv.pdf.

[14] KLINIKA, 2021. *Autonomní sociální centrum* [online]. [cit. 2021-1-11]. Dostupné z: <https://klinika.451.cz/o-nas/>.

[15] *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020*, 2013. [online] Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí [cit. 2021-01-07]. ISBN 978-80-7421-072-3. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/bezdomovectvi.pdf/c7a1e576-778f-a221-78ed-436f101ba42c>.

[16] MAREK, Jakub, 2018. *Jak mladí bezdomovci zvládají vstup do dospělého života? In: 5. národní konference na téma O lidech bez domova* [online] Praha: Armáda Spásy a HTF UK [cit. 2021-01-07] Dostupné z: <https://armadaspasy.cz/wp-content/uploads/2018/06/Jak-mladí-bezdomovci-zvládají-vstup-do-dospělého-života.pdf>.

[17] MIKESZOVÁ, Martina a Martin LUX, 2013. [online] Faktory úspěšné reintegrace bezdomovců a nástroje bytové politiky pro řešení bezdomovství v ČR. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 49 (1): str. 29-52. [cit. 2021-01-08] ISSN 0038-0288. Dostupné z: <https://www.soc.cas.cz/publikace/factory-uspesne-reintegrace-bezdomovcu-nastroje-bytove-politiky-pro-reseni-bezdomovstvi-v>.

[18] NEŠPOROVÁ, Olga, at al., 2019. *Sčítání osob bez domova v České republice 2019: Kategorie bez střechy a vybrané kategorie bez bytu podle typologie ETHOS*. [online] Praha: VÚPSV, v. v. i. [cit. 2021-01-07] ISBN 978-80-7416-351-7. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/fulltext/vz_458.pdf.

- [19] PIOTROWSKI, Grzegorz, 2011. [online] *Squatted Social Centers in Central and Eastern Europe*. Warsaw: ICRA [cit. 2021-01-08] Dostupné z: https://www.researchgate.net/profile/Grzegorz-Piotrowski/publication/278037745_Squatted_Social_Centers_in_Central_and_Eastern_Europe/links/568f929608aead3f42f2c8d6/Squatted-Social-Centers-in-Central-and-Eastern-Europe.pdf.
- [20] REEVE, Kesia, 2011. [online] *Squatting: a homelessness issue: An evidence review*. London: Crisis UK. [cit. 2021-01-08] ISBN 978-1-899257-70-6. Dostupné z: https://www.crisis.org.uk/media/236930/squatting_a_homelessness_issue_2011.pdf.
- [21] RHOADES, Harmony, Hailey WINETROBE a Eric RICE, 2015. [online] Pet Ownership Among Homeless Youth: Associations with Mental Health, Service Utilization and Housing Status. *Child Psychiatry Hum Dev* 46, 237–244, [cit. 2021-04-28] Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s10578-014-0463-5>.
- [22] SPOLEK POD KŘÍDLY, 2021. *Informace po nové uchazeče* [online]. [cit. 2021-1-11]. Dostupné z: <http://www.podkridly.cz/informace-pro-nove-uchazece/>.
- [23] *Strategie sociálního začleňování 2014 – 2020*, 2014. [online] Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí [cit. 2021-01-07]. ISBN 978-80-7421-080-8. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/bezdomovectvi.pdf/c7a1e576-778f-a221-78ed-436f101ba42c>.
- [24] ŠTĚCHOVÁ, Markéta, Marina LUPTÁKOVÁ a Bedřiška KOPOLDOVÁ, 2008. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*. [online] Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci [cit. 2021-04-29] ISBN 978-80-7338-069-4. Dostupné z: www.ok.cz/iksp/docs/344.pdf.
- [25] TOMPSETT, Carolyn J., Patrick J. FOWLER a Paul A. TORO, 2009. [online] Age Differences Among Homeless Individuals: Adolescence Through Adulthood, *Journal of Prevention & Intervention in the Community*, 37:2, 86-99, [cit. 2021-01-07] DOI: 10.1080/10852350902735551. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2774834/>.
- [26] TOUŠEK, Ladislav, 2007. Co je to sociální vyloučení?, In: BROŽ Miroslav at al., *Kdo drží Černého Petra* [online] [cit. 2021-01-03] ISBN: 978-80-86961-27-9. Dostupné z: https://www.epolis.cz/download/pdf/materials_83_1.pdf.

[27] *Vyhodnocení průzkumu řešení bezdomovectví v obcích s rozšířenou působností*, 2015 [online] MPSV ČR [cit. 2021-01-07] Dostupné z : https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/Vyhodnoceni_pruzkumu_reseni_bezdomovectvi_v_obcich_s_rozsirenou_pusobnosti_v2.pdf/fdcd043e-291e-8437-fd79-a34e40ad613f.

ZOZNAM POUŽITÝCH SYMBOLOV A SKRATIEK

ČR	Česká republika
ETHOS	European Typology on Homelessness and Housing Exclusion
MPSV ČR	Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky
VÚPSV v. v. i.	Výskumný ústav práce a sociálních věcí

ZOZNAM TABULIEK

Tabulka 1 Participanti výskumu.....	32
Tabulka 2 Kódy.....	36

